

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΑΠ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ
ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ Η
ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ

Όνομα & Επώνυμο Συγγραφέα: Αχιλλέας
Βαρβιτσιώτης

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Λαβίδας

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ, 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή(«συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	
3. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ.....	7
4.. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	10
4.1. Η ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.....	12
4.2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ	15
5. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	18
6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	20
7. ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ:.....	22
8. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ.....	19
9. Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.....	26
9.1. ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	26
10. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	29
10.1. ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.....	32
10.2. ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ..	35
11. ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	42
12. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	46
12.1. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΛΑΘΩΝ	48
13. ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	

1. Εισαγωγή

Στον τομέα της εκπαίδευσης, η μελέτη της ορθογραφίας κατέχει σημαντική θέση καθώς παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκμάθηση της γλώσσας και στην επικοινωνία. Η παρούσα έρευνα εμβαθύνει στην περίπλοκη ιστορία και τη σημερινή θέση της ορθογραφίας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Διερευνώντας την εξέλιξη της ελληνικής ορθογραφίας, τον αντίκτυπό της στην κατάκτηση της γλώσσας και τη συνάφειά της στη σύγχρονη παιδαγωγική, αυτή η μελέτη στοχεύει να ρίξει φως στη σημασία της ορθογραφικής ικανότητας για την ενίσχυση των δεξιοτήτων γραμματισμού και της γλωσσικής επάρκειας. Η ιστορική τροχιά της ελληνικής ορθογραφίας, από τα αρχαία συστήματα γραφής έως τη σύγχρονη τυποποίηση, παρέχει μια πλούσια ταπισερί γλωσσικής και πολιτιστικής εξέλιξης. Η κατανόηση των μεταβάσεων και των μεταρρυθμίσεων στην ελληνική ορθογραφία προσφέρει πληροφορίες για την πολυπλοκότητα της τυποποίησης της γλώσσας και τη διατήρηση της γλωσσικής κληρονομιάς. Μέσα σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που εξετάζει τις γνωστικές, κοινωνιογλωσσικές και παιδαγωγικές πτυχές της ορθογραφίας, αυτή η μελέτη επιδιώκει να αποκαλύψει τους υποκείμενους μηχανισμούς της ικανότητας ορθογραφίας και γραφής. Με τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των δεξιοτήτων ορθογραφίας και της γλωσσικής επάρκειας, καθώς και τη διερεύνηση παιδαγωγικών προσεγγίσεων στην ορθογραφία, αυτή η έρευνα στοχεύει να προσφέρει πολύτιμη γνώση σε εκπαιδευτικούς και διαμορφωτές πολιτικής για την ενίσχυση της διδασκαλίας της ορθογραφίας και της ανάπτυξης του γραμματισμού. Μεθοδολογικά, αυτή η μελέτη χρησιμοποιεί έναν ολοκληρωμένο ερευνητικό σχεδιασμό που ενσωματώνει κυρίως μια βιβλιογραφική ανασκόπηση για την ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης της ελληνικής ορθογραφίας, την αξιολόγηση της ορθογραφικής επάρκειας σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα και τη διερεύνηση των επιπτώσεων της ορθογραφίας και της τυποποίησης στην εκμάθηση της γλώσσας.

Ερευνώντας τις αποχρώσεις της ορθογραφίας στην εκπαίδευση, αυτή η έρευνα συμβάλλει στον ευρύτερο λόγο για τη γλωσσική παιδαγωγική, την ανάπτυξη του γραμματισμού και τις εκπαιδευτικές πρακτικές. Μέσα από μια ενδελεχή εξέταση των ιστορικών ριζών, των σημερινών προκλήσεων και των μελλοντικών κατευθύνσεων της ελληνικής ορθογραφίας στο εκπαιδευτικό τοπίο, αυτή η μελέτη επιδιώκει να προσφέρει πολύτιμες συστάσεις για τη βελτίωση της διδασκαλίας της ορθογραφίας και την προώθηση της γλωσσικής επάρκειας στους μαθητές.

Λέξεις-Κλειδιά: γλωσσική επάρκεια, γλωσσική παιδαγωγική, ιστορικές ρίζες, ενίσχυση της διδασκαλίας της ορθογραφίας.

Abstract

In the domain of education, the study of spelling owns significant thesis/ role, because it has a decisive role to the learning of the language and to the communication. This present research deepens to the complicated history and to her present position of spelling to the Greek educational system. Investigating the development of Greek spelling, the impact to the conquest of the language and its relativity to the modern pedagogy, this study aims to enlighten the significance of spelling's ability for the enhancement of the skills of literacy and of language's proficiency. The historical orbit of Greek spelling, from the ancient writing systems to the modern standardization, provides a luxurious tapestry of linguistic and cultural development. The understanding of transitions and reforms to the Greek spelling offers information about complexity of standardization of language and the keep of linguistics' heritage. Inside of a theoretical frame which investigates the cognitive, sociolinguistics and pedagogy's aspects of orthography, this study pursues on reveal the subjective mechanisms of the orthographic ability and writing. Through the investigation of the relative between the orthographic skills and the linguistics' adequacy, as the investigation of pedagogical approaches of orthography, this study aims to provide valuable knowledge to teachers and political shapers for the enhancement of orthographic teaching and the development of writing. Methodically, this study uses one completed researchable planning in which integrates one bibliographical review for the analysis of the historical development of Greek orthography, the evaluation of orthography's adequacy to educational environments and for the investigation of consequences of orthography and the standardization to the learning of the language.

Investigating the hues of orthography in education, this study contributes to further speech for the linguistics' pedagogy, for the development of writing and for the teaching practices. Inside of a detailing examination of the historical roots, of the today's challenges and of the future directions of Greek's orthography to the educational area, this study pursues on provide valuable recommendations for the

improvement of the orthographic teaching and the promotion of linguistics adequacy to the students.

Keywords: Linguistics adequacy, linguistics pedagogy, historical roots, enhancement on orthographic teaching.

2. Μεθοδολογία και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία έχει συγγραφεί με την μεθοδολογία της βιβλιογραφικής ανασκόπησης αποτελώντας μία εξ ολοκλήρου βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών που εφαρμόζουν, πληροφορίες, υλικό, αλλά και παρεμβάσεις που αφορούν τις μεθόδους διδασκαλίας της ορθογραφίας στο σημερινό ελληνικό σχολείο και εκπαιδευτικό σύστημα. Ο απώτερος στόχος είναι να αναλυθεί διεξοδικά και εκτενώς, η ορθογραφία στο σύνολό της, να εξετασθεί ποιες αλλαγές δέχθηκε ανά τα χρόνια και κατά τις τόσες διαφορετικές περιόδους κρίνοντάς τη από ιστορική σκοπιά. Βεβαίως, αποπειράται να δοθεί και όσο το δυνατόν εκτενέστερα, ένα πλάνο/μοντέλο για το ποιοι τρόποι υπάρχουν, έτσι ώστε να μπορεί να ενταχθεί και να αφομοιωθεί από το σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα όσο το δυνατόν πιο ομαλά, αλλά και να βελτιωθεί η διδασκαλία της με πιο σύγχρονα μέσα και τακτικές πιο εξελιγμένων διδακτικών προσεγγίσεων.

3. Γλώσσα και γραφή

Η γραφή είναι μια δυνατότητα που χρησιμοποιείται από ανθρώπους σε μυριάδες ανθρώπινες δραστηριότητες για πολλούς σκοπούς, από την παραγωγή των μεγαλύτερων κειμένων της θρησκείας, της κυβέρνησης και της επιστήμης μέχρι τις πιο ταπεινές μορφές διαχείρισης, λίστες παντοπωλείων και γκράφιτι. Η ιστορία της χρήσης της φτάνει πολύ πέρα από το θέμα της «σύνθεσης», που ορίζεται ως η συνειδητή και ρητή ανάπτυξη της γραφής των μαθητών στην επίσημη εκπαίδευση, από την προσχολική ηλικία έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Χριστίδης, 1999).

Η προφορική/νοηματική γλώσσα αναπτύσσεται μέσω αλληλεπίδρασης στα πλαίσια της ζωής. Αντίθετα, η γραφή απαιτεί εστιασμένη προσοχή και μάθηση. Η ανάπτυξη του γραπτού λόγου έγκειται συνήθως σε σχολικά πλαίσια, όπου γίνονται σκόπιμες επιλογές σχετικά με τα είδη, τα θέματα, τις χρονικές δεσμεύσεις και τις παιδαγωγικές δραστηριότητες μέσω των οποίων διδάσκεται και μαθαίνεται η γραφή.

Στα πρώτα χρόνια, τα παιδιά κατανοούν ότι η γλώσσα μπορεί να αναπαρασταθεί στη σελίδα, με όλες τις σχετικές μαθησιακές εργασίες που σχετίζονται με την κατάκτηση συστημάτων ορθογραφίας και γραφής, καθώς και με τη γραμματική οργάνωση του γραπτού λόγου. Ταυτόχρονα, η γραφή δίνει επίσης τη δυνατότητα στους μαθητές να εκφράσουν στάσεις και κρίσεις σχετικά με την εμπειρία με νέους τρόπους που τους τοποθετούν να συμμετέχουν σε διευρυνόμενες κοινωνικές ή πειθαρχικές κοινότητες. Η είσοδος σε αυτά τα νέα πλαίσια συνεπάγεται απαραίτητα την εκμάθηση πιο αφηρημένων και τεχνικών γνώσεων, και τα παιδιά μετακινούνται από την έκφραση «κοινών» εμπειριών στην πρώιμη γραφή προς τη συγγραφή για όλο και πιο αφηρημένες και «ασυνήθιστες» εμπειρίες και γνώσεις στην εφηβεία και την ενήλικη ζωή. Η αναπτυξιακή μετατόπιση πρέπει να γίνει κατανοητή με δύο έννοιες. Με την πρώτη και παλαιότερη έννοια, αντανακλά μια κίνηση από τον προφορικό στον γραπτό τρόπο, όπου οι γραμματικές αλλαγές που εμπλέκονται είναι συνέπεια της ιστορίας της γραπτής γλώσσας, όπως αυτή εξελίχθηκε στο πέρασμα των αιώνων για να επιτρέψει νέους τρόπους έκφρασης (Χριστίδης, 1999).

Η ανάπτυξη της ωριμότητας στη γραφή, που εκφράζεται στην κυριαρχία του γραπτού τρόπου, αναδύεται στα τέλη της παιδικής ηλικίας και στην πρώιμη εφηβεία, καθώς οι συγγραφείς αποκτούν τον έλεγχο της γραμματικής της αφαίρεσης μέσω της οποίας παρουσιάζεται με μεγαλύτερη επιτυχία η «ασυνήθιστη» εμπειρία που μαθαίνεται από τα σχολικά θέματα. Η γραμματική γίνεται ασυμβίβαστη όταν οι μορφές χρησιμοποιούνται με γραμματικά μεταφορικούς τρόπους για να διαμορφώσουν τα νοήματα μάλλον διαφορετικά από ότι οι αντίστοιχες εκφράσεις (Γρηγοράκης & Μανωλίτσης, 2016). Στην πρώιμη γραφή τους, τα παιδιά χρησιμοποιούν απλό λεξιλόγιο και γραμματική, συνήθως γράφουν για την «κοινή» εμπειρία και εκφράζουν ελάχιστη στάση.

Η Βιβλιογραφική Ανασκόπηση, ενσωματωμένη στην εργασία αυτή με τίτλο «Η ιστορία της ορθογραφίας και η θέση της σήμερα στο ελληνικό σχολείο», προσφέρει

μια σφαιρική εξερεύνηση της ιστορικής εξέλιξης της ελληνικής ορθογραφίας και εισέρχεται βαθιά στην επίδραση της ελληνικής ορθογραφίας στη γλωσσική μάθηση και εξετάζει κριτικά τις παιδαγωγικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται στη σύγχρονη εκπαίδευση. Μέσα από μια προσεκτική εξέταση, στοχεύουμε στο να φωτίσουμε όχι μόνο την ιστορική πορεία της ελληνικής ορθογραφίας, αλλά και τη σημασία της στο πλαίσιο του σύγχρονου ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η ανασκόπηση αξιολογεί τα περίπλοκα θέματα του συστήματος γραφής στα ελληνικά, επικεντρώνοντας στις συνέπειες της για την εκμάθηση γλώσσας και φωτίζοντας τις διάφορες στρατηγικές που χρησιμοποιούνται στα εκπαιδευτικά πλαίσια.

4. Ιστορική εξέλιξη της ελληνικής ορθογραφίας

Η ιστορική εξέλιξη της ελληνικής ορθογραφίας έχει τις ρίζες της στις αρχαίες καταβολές της και στην εξέλιξη της ελληνικής γραφής ανά τους αιώνες. Το ιστορικό ταξίδι της ορθογραφίας στην Ελλάδα αποτελεί απόδειξη της εξέλιξης της γλώσσας και των συστημάτων γραφής. Από τα αρχαία ελληνικά συστήματα γραφής έως τη μετάβαση από την κλασική στη δημοτική, έχουν διερευνηθεί αυτά τα βασικά ορόσημα της ανάπτυξης της ελληνικής ορθογραφίας, τονίζοντας πολλές φορές και τις πολιτιστικές, γλωσσικές και εκπαιδευτικές επιπτώσεις αυτών των αλλαγών. Η μετάβαση από τη φοινικική γραφή στο ελληνικό αλφάβητο τοποθετείται σύμφωνα με τον Threatte (Threatte, 1996) γύρω στο 740 π.Χ. Ο ίδιος καθώς και ο Βουτυράς (2001) συζητούν την προέλευση της ελληνικής γραφής και την προσαρμογή της στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους, σηματοδοτώντας την αρχή ενός αληθινού συστήματος αλφαβήτου στην ελληνική γραφή. Αυτό σημαίνει ότι η κατανόηση του ιστορικού πλαισίου της ελληνικής ορθογραφίας έχει μεγάλη σημασία για την εκτίμηση της τρέχουσας μορφής και της πολυπλοκότητάς της. Η εξέλιξη της ελληνικής ορθογραφίας αντανακλάται εξάλλου και στην ίδια τη γλώσσα, από τις αρχαίες διαλέκτους έως την τυπική νέα ελληνική καθώς οι πολλές προσπάθειες εξαγνισμού της γλώσσας προς την αρχαία Αττική οδήγησαν στη διγλωσσία και εν τέλει στην υιοθέτηση της δημοτικής ελληνικής το 1976.

Μελετητές όπως ο Tonnet (1995) και ο Πετρούνιας (2002) έχουν εξετάσει την τροχιά της ελληνικής γλώσσας από την Κοινή έως τις σύγχρονες μορφές, ρίχνοντας φως στις ορθογραφικές αλλαγές που συνόδευσαν τις γλωσσικές εξελίξεις. Η κατανόηση της εξέλιξης της ελληνικής ορθογραφίας είναι απαραίτητη για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές ώστε να κατανοήσουν τις πτυχές τις και τις επιπτώσεις στην ικανότητα ανάγνωσης και γραφής καθώς ο αντίκτυπος της ελληνικής ορθογραφίας στην εκμάθηση γλωσσών είναι πολύπλευρος, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αποκτούν τις κατάλληλες δεξιότητες και περιηγούνται στην πολυπλοκότητα της γραφής. Μια ακόμη έρευνα, αυτή των Πρωτόπαπα, Μουζάκη και συνεργατών (2013) τονίζει το ρόλο της ορθογραφικής γνώσης στην αναγνωστική κατανόηση και την ανάπτυξη της ορθογραφίας. Το λεξιλόγιο και οι δεξιότητες που εξαρτώνται από την εκτύπωση είναι σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης της κατανόησης ενός κειμένου από Έλληνες μαθητές.

Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι το λεξιλόγιο και οι δεξιότητες που εξαρτώνται από την ορθογραφία είναι σημαντικοί προγνωστικοί παράγοντες της αναγνωστικής κατανόησης. Τα βασικά ευρήματα αυτής της μελέτης υπογραμμίζουν τη σημασία της ορθογραφικής γνώσης, η οποία αναφέρεται στην κατανόηση του τρόπου ορθογραφίας και σωστής γραφής των λέξεων και τονίζουν ότι το λεξιλόγιο είναι ένας ισχυρός προγνωστικός παράγοντας της αναγνωστικής κατανόησης. Ένα πλούσιο λεξιλόγιο δίνει τη αμέσως τη δυνατότητα στα άτομα να κατανοούν και να ερμηνεύουν το κείμενο πιο αποτελεσματικά, οδηγώντας σε βελτιωμένες δεξιότητες, δεξιότητες που ταυτόχρονα εξαρτώνται από την ορθογραφία και τις ορθογραφικές γνώσεις για τη συνολική βελτίωση του μαθητή. Οι ερευνητές τόνισαν επίσης τη σημασία της ανάπτυξης ορθογραφικής επίγνωσης στους μαθητές. Ενισχύοντας την κατανόησή τους για τα ορθογραφικά μοτίβα, λάθη και τις δομές των λέξεων, τα άτομα μπορούν να βελτιώσουν την ικανότητά τους να αποκωδικοποιούν και να κατανοούν το γραπτό κείμενο καθώς και να αναγνωρίζουν σωστά τη μορφολογία των λέξεων και την ορθογραφία τους, πράγμα που θεωρήθηκε καθοριστικό για την εκμάθηση της ανάγνωσης και της ορθογραφίας.

Η κατανόηση των σχέσεων μεταξύ των μορφών λέξεων και των σημασιών τους μπορεί να βοηθήσει άμεσα στην σαφέστερη κατανόηση του γραπτού λόγου αν σκεφτεί κανείς ότι η γλώσσα αρχικά αποτελείται από σύμβολα και έννοιες και ο συνδυασμός αυτός αποφέρει το αποτέλεσμα. Η κατανόηση λοιπόν της βάσης της γλώσσας και όχι απλά η χρήση της ως απλό μέσο αναπαραγωγής και επικοινωνίας μπορεί να προσφέρει αποτελέσματα στην εκμάθηση της οποιασδήποτε γλώσσας έχοντας πάντα σαν γνώμονα την κατανόηση των μορφών. Γι' αυτό και ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει καλά τις έννοιες αυτές ώστε να μπορέσει να τις εντάξει και να τις εφαρμόσει στο σχολείο. Εστιάζοντας σε αυτές τις πτυχές, οι εκπαιδευτικοί και οι ερευνητές μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τους παράγοντες που επηρεάζουν τις αναγνωστικές ικανότητες και να προσαρμόσουν τις παρεμβάσεις για να υποστηρίξουν την ανάπτυξη του γραμματισμού των μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να παρέχουν σαφείς οδηγίες σχετικά με εγκλίσεις, παραγώγους και στελέχη λέξεων για να υποστηρίξουν την ορθογραφική ανάπτυξη. Με την ενσωμάτωση κοινωνιογλωσσικών προοπτικών σχετικά με την ορθογραφική παραλλαγή στις εκπαιδευτικές πρακτικές, οι δάσκαλοι μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο περιεκτικό και αποτελεσματικό περιβάλλον μάθησης για μαθητές διαφορετικού γλωσσικού υπόβαθρου.

4.1. Η γλώσσα και η ορθογραφία στην Αρχαία Ελλάδα

Η ελληνική γλώσσα μαρτυρείται για πρώτη φορά τον 16ο/15ο αιώνα π.Χ., γραμμένη σε ένα συλλαβικό σύστημα γραφής που είναι γνωστό ως γραμμική Β. Οι άνθρωποι δημιουργούσαν το περίγραμμα ή ακόμη και τη ζωγραφιά της κεφαλής μιας αίγας και δίπλα από αυτή σχημάτιζαν τόσες γραμμές όσες και τα ζώα του είδους τα οποία είχαν στην ιδιοκτησία τους. Αν επίσης ζωγράφιζαν ένα πλοίο το οποίο επάνω που έφερε δυο κεφάλια ανθρώπων αυτό μεταφράζονταν ως το ότι πλοίο ταξίδευε με δύο άτομα (Chadwick, 1992).

Η γραφή άργησε να επινοηθεί, καθώς ήταν δύσκολο να αντιμετωπιστεί το ζήτημα των ποικίλων ομόηχων λέξεων οι οποίες υπάρχουν σε όλες τις γλώσσες και διαλέκτους. Στην αρχή πραγματοποιούνταν επάνω σε επιφάνειες από πηλό ή πέτρα οι οποίες στη σημερινή εποχή ονομάζονται πινάκια ή πινακίδες. Η χάραξη των γραμμάτων επάνω στις αυξημένης σκληρότητας αυτές επιφάνειες πραγματοποιούνταν σκαλιστά ενώ στις νωπές και μη σκληρές επιφάνειες γινόταν με καλάμι το οποίο πρωτίστως είχε ξυθεί. (Σιγαλάς, 1974).

Αργότερα, έγραφαν επάνω σε πάπυρο, δηλαδή υλικό χρησιμοποιούμενο με σκοπό την γραφή τα παλαιότερα δείγματα του οποίου και συγκεκριμένα με ιερογλυφικά, ανάγονται περίπου στο 3000 π.Χ.. Σε πρώτο στάδιο οι Έλληνες δεν αγόραζαν πάπυρο από τους Αιγύπτιους αλλά τον προμηθεύονταν από τους Φοίνικες από όπου προήλθε και η ονομασία του. Η περγαμηνή επίσης ήταν ένα υλικό με σκοπό τη γραφή για σελίδες βιβλίων ακόμη και χειρογράφων, όπου η βάση κατασκευής της ήταν το δέρμα μοσχαριού, προβάτου ή και κατσίκας (Coulmas, 1989).

Ο Αισχύλος έχει αναφέρει πως τα γράμματα είναι έργο και δημιούργημα του Θεού του Προμηθέα:

«(Ο Προμηθεύς) εξηύρον αυτοίς

γραμμάτων τε συνθέσεις».

(Αισχύλος, Προμηθεύς 460π.Χ).

Οι Αρχαίοι Έλληνες δεν διέθεταν ιστορική ορθογραφία. Όταν λοιπόν ξεκίνησαν να γράφουν στόχος τους ήταν να αποδώσουν αυτό το οποίο άκουγαν και όχι την φωνητική ιστορία κάθε λέξης για την οποία φυσικά δεν είχαν κάποιου είδους μαρτυρία.

Θα ήταν εύλογο να αναμένει κανείς τους εισηγητές του Ελληνικού αλφαβήτου να δημιουργήσουν ένα συγκεκριμένο φωνητικό σύστημα γραφής αυτό όμως δεν κρίνεται απαραίτητο, ούτε και συναντάται στα υπόλοιπα αλφάβητα ποικίλων και διαφορετικών γλωσσών. Οι ομιλητές δεν έδειχναν ενδιαφέρον για την απόδοση κατά τη γραφή αλλά μόνο εκείνων των περιπτώσεων όπου διέθεταν ιδιαίτερα διακριτό αλλά και χαρακτηριστικό ρόλο. Εξελίξεις οι οποίες έλαβαν χώρα έως την εποχή του Μεγάλου Αλέξανδρου σχετίζονται κυρίως με τη γραφή και για αυτό πλέον μπορεί κανείς να τις παρακολουθήσει και να τις αναλύσει (Chadwick, 1992).

Στην Αθήνα μέχρι το 403/2 π.Χ. χρησιμοποιούνταν το γνωστό και ιδιαίτερα φημισμένο Παλαιό Αττικό αλφάβητο. Μεταξύ 403/2 π.Χ., όταν άρχοντας ήταν ο Ευκλείδης, υιοθετήθηκε στην Αθήνα το ιωνικό αλφάβητο, το οποίο αντικατέστησε το προγενέστερο Αττικό. Το 403/2 π.Χ., φτάνει εκεί το ιωνικό αλφάβητο προερχόμενο από τη Μιλήτο, το οποίο διέθετε τα 24 γράμματα τα οποία είναι γνωστά στη σημερινή εποχή, η όψη των οποίων ήταν ιδιαίτερα κοντά στη τωρινή κεφαλαιογράμμη γραφή. Το ευκλείδειο αλφάβητο είναι ατελές φωνολογικά. Αυτό συνεπάγεται το ότι η σύνδεση των γραμμάτων σχετικά με τα φωνήματα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας έχει απόκλιση σε μεγάλο βαθμό, αντιστοιχεί δηλαδή ένα γράφημα σε ένα φώνημα και το αντίθετο. Στο ευκλείδειο αλφάβητο, η αρχή της αμφιμονοσημαντότητας παραβιάζεται σε ελάχιστες περιπτώσεις (Σιγαλάς, 1974):

- Δεν αποδίδονταν στη γραφή η διάκριση ανάμεσα στα βραχέα και στα μακρά. Η διάκριση αυτή είναι φωνολογική, διαφοροποιεί επομένως ανάμεσα τους νοήματα, π.χ. = ἄριστον = /ariston/ ‘ουδ. του υπερθ. ἄριστος’ και /a:riston/ ‘πρόγευμα’ = ἱκετεύομεν = /hiketeuomen/ ‘α’ πληθ. ενεστ.’ και /hi:keteuomen/ ‘α’ πληθ. παρατ.’
- Κάποια φωνήματα αποδίδονταν κατά τη γραφή με συνδυασμούς γραμμάτων.

Στις άλλες περιπτώσεις κάθε γράφημα αποδίδει διαφορετικό φώνημα και κάθε φώνημα αποδίδεται με άλλο γράφημα. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται με τη σύγχρονη ποικιλία στην απόδοση κάποιων φωνημάτων, π.χ. του /i/ (ι, η, υ, ει, οι, υι), του /e/ (ε, αι), ή και του /o/ (ο, ω), δεν παρατηρούνταν στην αρχαία, μιας και τότε κάθε ένα από τα προαναφερθέντα απέδιδε ξεχωριστό φώνημα. Τα ποίκιλα αυτά φωνήματα, λόγω φωνητικών αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν από τότε, συνέπεσαν στο φώνημα /i/, ενώ η γραφή δεν προσαρμόστηκε σε κάτι τέτοιο.

Με απότοκο την πολλαπλότητα στη σύγχρονη Ελλάδα στην απόδοση του /i/. Με τις πόλεις στο νότιο τμήμα της Ελλάδας να κυριαρχούνται από τους Μακεδόνες (323 π.Χ. – 330 μ. Χ.) αλλά και μέσω των νέων αποκτηθέντων εδαφών του Μ.Αλεξάνδρου δημιουργείται για πρώτη φορά πλέον, μία ενιαία μορφή της Ελληνικής γλώσσας (Σιγαλάς, 1974).

Η έννοια της ορθογραφίας έως τότε ήταν κάτι άγνωστο. Ήταν επιτακτική ανάγκη οι ομιλητές να διαθέτουν γνώσεις και φυσικά να γνωρίζουν τη σχέση ανάμεσα στα γραφήματα και τα φωνήματα με σκοπό να είναι σε θέση να γράψουν τη γλώσσα. Κάτι τέτοιο φυσικά μπορεί να βοηθήσει τις σημερινές έρευνες να παρακολουθήσουν τις γλωσσικές εξελίξεις της εποχής εκείνης.

Η έννοια της ορθογραφίας από τη μια αλλά και του ορθογραφικού λάθους από την άλλη δημιουργήθηκε όταν, όσο η γλώσσα άλλαζε, οι φιλόλογοι της ελληνιστικής εποχής επέμεναν να γράφουν με τον τρόπο με τον οποίο έγραφαν οι αρχαίοι Αθηναίοι την αττική διάλεκτο. Με τον τρόπο αυτό υιοθετήθηκε, ένας τρόπος γραφής όπου, κατά την ύστερη ελληνιστική και τη βυζαντινή περίοδο, αποτραβήχτηκε από τη φωνητική εξέλιξη (Coulmas, 1989).

Χαρακτηριστικά η απόδοση των γραμμάτων φ, θ, χ με τους συνδυασμούς, αναλόγως στις αρχαίες επιγραφές του νησιού της Μήλου αλλά και της Θήρας μαρτυρούν την προφορά [ph], [th] και [kh], π.χ. εκπηαντοι = Ἐκφάντω, επευκχομενος = ἐπευχόμενος.

Ο αττικισμός αποτελεί επομένως τον πρώτο διαχωρισμό μεταξύ γραπτής και προφορικής γλώσσας, την αρχική διάκριση ανάμεσα στην αρχαϊζουσα αλλά και την δημώδη γλώσσα, που φυσικά συνεχίζει να εξελίσσεται αλλά και να εμπλουτίζεται. Η συγκεκριμένη διάκριση οριστικοποιείται στα επόμενα έτη, τη Βυζαντινή περίοδο (330 μ.Χ. – 1453). Το κενό ανάμεσα στη γραπτή και προφορική γλώσσα διευρύνεται και σε αυτό συντελεί και η Εκκλησία, όπου από τον 4ο αιώνα ξενικά να χρησιμοποιεί την αττική διάλεκτο (Coulmas, 1989)

4.2. Η ελληνική ορθογραφία κατά τη μετάβαση από την καθαρεύουσα στη δημοτική

Η ομιλούμενη γλώσσα αλλάζει όλο και περισσότερο ενώ στο λεξιλόγιο της ασκεί επαφή και άλλες γλώσσες. Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453 αρχίζει μία νέα περίοδος για την Ελληνική γλώσσα. Η γλώσσα η οποία αναδύεται, δηλαδή η καθαρεύουσα έχει αρκετά πιο νεωτερικό χαρακτήρα στο συντακτικό κομμάτι, ωστόσο το λεξιλόγιό της χαρακτηρίζεται αρχαϊκό όπως και η φωνητική αλλά και η μορφολογία της. Το έτος 1834 αυτή καθιερώνεται ως η επίσημη γλώσσα του Ελληνικού κράτους όπου τις πρώτες δεκαετίες θα μπορούσε να πει κανείς, ότι ο εκσυγχρονισμός εντείνεται σε αρκετά μεγάλο βαθμό μιας και λόγω Εθνικής συνείδησης των ανθρώπων αυτό το οποίο επιθυμούν είναι η επιστροφή στην αρχαιότητα και τα παλαιότερα χρόνια. Με αρκετά γρήγορους ρυθμούς πραγματοποιείται η εισαγωγή των νέων λέξεων, άγνωστων μέχρι τότε που σε πολλές περιπτώσεις έχουν γαλλική ρίζα αλλά και νέες έννοιες οι οποίες αναδύονται λόγω των καινούργιων συνθηκών. Αυτό όμως ήταν μία δυναμική προσπάθεια να απομακρυνθούν από την γλώσσα εκφράσεις καθώς και λέξεις που χαρακτηρίζονται ενός κατώτερου επιπέδου (Γιαννουλοπούλου, 2001).

Το σπουδαιότερο, όμως, θέμα που δημιουργείται είναι πως η Καθαρεύουσα επρόκειτο για γλώσσα κάπως αποστασιοποιημένη από την καθημερινή γλώσσα των πολιτών. Επιθυμούσαν δηλαδή μια ξεκάθαρη γλώσσα χωρίς ιδιοματικούς χαρακτήρες και αρχαϊκά στοιχεία την οποία χρησιμοποιούσαν φυσικά και αβίαστα οι πολίτες στην προφορική τους επικοινωνία, τη Δημοτική. Άρα μια νέα διγλωσσία παίρνει τη θέση της προηγούμενης, ανάμεσα στον αττικισμό και τη δημώδη. Πια, εκείνη σχετίζεται με την Καθαρεύουσα και τη Δημοτική και ο αγώνας με ζητούμενο την εγκαθίδρυση της Δημοτικής ως επίσημης γραπτής γλώσσας θα ονομαστεί 'γλωσσικό ζήτημα'. Προχωρώντας στο τέλος του 19ου αιώνα, ο μεγάλος αρχαϊσμός της Καθαρεύουσας δημιουργεί όλο και πιο πολλές εντάσεις από ποιητές, πεζογράφους και θεατρικούς συγγραφείς. Το πνευματικό κίνημα το οποίο εμφανίζεται, δηλαδή η Αθηναϊκή Σχολή, χρησιμοποιεί τη δημοτική γλώσσα προκειμένου εκφραστεί, ενώ ταυτόχρονα οξύνονται οι αρχαϊστικές τάσεις (Χριστίδης, 1999).

Σε κατάσταση εμφύλιου πολέμου, ο Ελευθέριος Βενιζέλος καθιερώνει μέσω του συντάγματος το 1911 την Καθαρεύουσα ως επίσημη γλώσσα της Ελλάδας. Από το 1911 μέχρι έως το 1977, όταν γίνεται η δημοτική επίσημη γλώσσα της χώρας, η κατάσταση γλωσσικής διμορφίας εξακολουθεί να υπάρχει και είναι συνδεδεμένη με ιδεολογικοπολιτικά ζητήματα. Η χρήση της Δημοτικής γλώσσας έχει να κάνει με τις αριστερές τάσεις, ενώ η χρήση της Καθαρεύουσας συνδέεται με το συντηρητισμό και την υποστήριξη της ακροδεξιάς (Σιγαλάς, 1974).

Πριν από περίπου το 1830, το «γράψιμο» σε όλες τις φάσεις τυπικής εκπαίδευσης εκτός από τα υψηλότερα επίπεδα ορίστηκε ως η γραφή ή η μεταγραφή. Αυτή η αντίληψη εξακολούθησε να υπάρχει μέχρι τον 20ο αιώνα. Η προέλευση αυτού που πλέον λέγεται σύνθεση έκανε την εμφάνιση της στο δημοτικό και στο γυμνάσιο, για μαθητές ηλικίας περίπου 6 έως 16 ετών. Η διδασκαλία αυτής, αντίθετα με το χειρόγραφο, άρχισε με εκπαιδευτικές αλλαγές στο σχολείο στη δεκαετία του 1830 (Ανδρόνικος, 1971).

Οι διδασκαλία αυτής πραγματοποιούνταν σε χώρους όπου πήραν το όνομα «σχολές γραμματικής» και προσδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη της γραμματικής καθώς και της ορθογραφίας και φυσικά στο λεξιλόγιο αλλά και την σωστή και ορθή γραφή. Ωστόσο θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι αυτή περιοριζόταν στην αντιγραφή και στη μίμηση κειμένων από ενήλικες. Αλλά στη δεκαετία του 1830 Αμερικανοί μεταρρυθμιστές όπως ο Bronson Alcott, υπό την επιρροή των Ευρωπαίων ρομαντικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμιστών -Froebel, Herbart και, κυρίως, Pestalozzi- ξεκίνησαν να εισάγουν «αυτοενεργητικές» μεθόδους, όπου παρουσιάζουν τα παιδιά να γράφουν σχετικά με τα αντικείμενα στο περιβάλλον τους, τις εμπειρίες κ.α (Γιαννουλοπούλου, 2001).

Τη δεκαετία του 30 ως μέρος της «Μεγάλης Αφύπνισης» στην εκπαίδευση, εμφανίστηκε μια γενική αν και δύσκολα αποδεκτή από την καθολική πρωτοβάθμια εκπαίδευση θεώρηση, με έναυσμα μια πολιτική εκδημοκρατισμού του Τζάκσον και μια σχετικά περισσότερο κοσμική αν και κυρίως ηθική προσέγγιση της θρησκείας στη δημόσια ζωή. Συνάμα εμφανίστηκε μια καινούργια και ρομαντική έννοια του παιδιού ως αναπτυσσόμενου και δραστήριου μαθητή, παρά ως δοχείο για περιεχόμενο ή μινιατούρα και ελαττωματικό ενήλικα (Χριστίδης, 1999).

Η κατάσταση του 20^{ου} αιώνα στα σχολεία δημοτικού και γυμνάσιου έχει ερευνηθεί λιγότερο από τους ιστορικούς σχετικά με αυτή του 19ου αιώνα. Όλοι οι μαθητές αντιμετωπίζουν τη γλώσσα ως ομιλία ή γραφή, διδάσκεται σε στενή αλληλεπίδραση με άλλους και χρησιμοποιείται για την πραγματοποίηση άμεσων στόχων αλλά και ως έκφραση της ζωής. Η γραπτή γλώσσα εξελίσσεται από αυτό το θεμέλιο στην προφορική/νοηματική και είναι μια άλλη παράμετρος της συνολικής ανάπτυξης της ικανότητας δημιουργίας νοήματος (Coulmas, 1989).

Ακόμη και αν η γλώσσα με την οποία διδάσκεται η γραφή διαφέρει από την προφορική/νοηματική γλώσσα η οποία υιοθετήθηκε στην πρώιμη παιδική ηλικία, η εμπειρία της ομιλίας, της «γλωσσικής» είναι η βάση στην οποία θα πραγματοποιηθεί η εκμάθηση της γραφής. Μέχρι να πάνε οι μαθητές στο σχολείο, έχουν καλό έλεγχο των προφορικών δομών όπου έχουν τη δυνατότητα να στηριχτούν αφού μαθαίνουν να γράφουν, αλλά έχουν ακόμα περισσότερα να μάθουν για τις λεξικογραμματικές επιλογές όπου μπορούν να στηριχτούν στα γραπτά (Ανδρόνικος, 1971).

Όμως, εκεί που μεταφέρεται και κορυφώνεται η διαμάχη ανάμεσα στη Δημοτική και Καθαρεύουσα είναι ο τομέας της εκπαίδευσης. Μεταξύ του 1834, που υιοθετήθηκε η Καθαρεύουσα στην εκπαίδευση, και του 1976, έτους καθιέρωσης της Δημοτικής, σημειώνονται πολλές αλλαγές στο γλωσσικό ζήτημα, ειδικά για τη βασική εκπαίδευση. Και ακριβώς, για τη φύση του ζητήματος, αυτές σχετίζονται βασικά με το γλωσσικό μάθημα (Σιγαλάς, 1974).

5. Ορθογραφία και γραπτός λόγος

Έχουν παρουσιαστεί ποικίλοι καθώς και διαφορετικοί ορισμοί που σχετίζονται με την έννοια της ορθογραφίας. Οι Wagner και Barker εντόπισαν έντεκα ορισμούς τους οποίους διάφοροι επιστήμονες και ερευνητές χρησιμοποίησαν με ζητούμενο να διατυπωθεί ο ορισμός της. Ανάμεσα στους επικρατέστερους ορισμούς για τη μελέτη της γνώσης που έχει ένας αναγνώστης για την ορθογραφία είναι η ορθογραφική επεξεργασία. Αυτή ορίζεται ως την ικανότητα του ανθρώπου να δημιουργεί να αποθηκεύει αλλά και να έχει πρόσβαση στις ορθογραφικές παραστάσεις. Αυτές λοιπόν είναι ουσιαστικά η γνώση που διατίθεται σχετικά με τη σειρά και τις αλληλουχίες των γραμμάτων τα οποία συγκροτούν μία λέξη. Η συγκεκριμένη γνώση επιτρέπει την γρήγορη εύρεση του γραπτού χαρακτήρα και απόδοσης κάποιας λέξης με απότοκο να διευκολύνει την εκμάθηση αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αποδίδονται και αναπαριστώνται γραπτώς συγκεκριμένες λέξεις. Ακόμη, οι ορθογραφικές αναπαραστάσεις συγκροτούν το ορθογραφικό λεξικό οποιουδήποτε, το οποίο από αρκετούς επιστήμονες θεωρείται πως είναι ενιαίο και εμπεριέχει και τις αναγνωστικές αλλά και τις ορθογραφικές δεξιότητες (Γρηγοράκης & Μανωλίτης, 2016).

Το ορθογραφικό λεξικό το οποίο διαθέτει κάθε άτομο διαφέρει και ποικίλει είτε σχετικά με το επίπεδο του αριθμού των αναπαραστάσεων των λέξεων όσο και σχετικά με το επίπεδο της σταθερότητάς της γνώσης (π.χ., λέξεις με σταθερή γνώση για τη μορφή και τη σημασία και λέξεις με λιγότερο σταθερή γνώση). Μία σπουδαία ερμηνεία για την ανάπτυξη του ορθογραφικού λεξικού περιγράφεται από την υπόθεση αυτοδιδασκαλίας για την εκμάθηση της ανάγνωσης. Σύμφωνα με αυτή για να αναπτυχθεί και να εδραιωθεί το ορθογραφικό λεξικό του κάθε ατόμου, προαπαιτούμενο είναι η αποτελεσματική και στοχευόμενη εφαρμογή των γνωσιακών λειτουργιών των αρχάριων αναγνωστών, δηλαδή η φωνολογική επίγνωση αλλά και η αποκωδικοποίηση. Κάποιο παιδί το οποίο έχει κατανοήσει την αρχή της αλφαβήτου αλλά έχει μάθει και της κυρίες συνδέσεις και αντιστοιχίες ανάμεσα στα γράμματα αλλά και τους φθόγγους χρησιμοποιεί τον μηχανισμό της αποκωδικοποίησης με σκοπό να εκφέρει και να εκφράσει με τον κατάλληλο και σωστό τρόπο κάθε λέξη (Μουζάκη & Πρωτόπαπας, 2010), (Μπαμπινιώτης, 2002).

Με το πέρας της συγκεκριμένης αποκωδικοποίησης, υπό την προϋπόθεση ότι έχει στεφθεί με επιτυχία, το παιδί διαθέτει πλέον την γραπτή αλλά και την προφορική μορφή και κατανόηση της συγκεκριμένης λέξης. Αυτός ο συνδυασμός συντελεί στην καταχώρηση της ορθογραφικής αλλά και της φωνολογικής αναπαράστασης της συγκεκριμένης λέξης. Η επανάληψη κατ' εξακολούθηση του συγκεκριμένου τρόπου και μηχανισμού επιδρά θετικά στις λέξεις οι οποίες χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα συχνά κάτι το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να μην απαιτούν φωνολογική διαμεσολάβηση για την ακριβή και λεπτομερή αποκωδικοποίηση τους. Οι συγκεκριμένες λέξεις πλέον μπορούν να αναγνωριστούν αυτόματα με ταύτιση των ορθογραφικών αναπαραστάσεων σε μηδενικό χρόνο (Burt, 2006).

Σε σύγκριση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά ορθογραφικά συστήματα το ελληνικό ορθογραφικό σύστημα είναι σχετικά διαφανές, αφού διακρίνεται από υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στα γραφήματα και τα φωνήματα.

6. Ο ρόλος της ορθογραφίας στην εκπαίδευση

Η ελληνική ορθογραφία παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκπαίδευση, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της εκμάθησης ανάγνωσης και γραφής. Η συνέπεια και η πολυπλοκότητα της ελληνικής γραφής επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά αποκτούν δεξιότητες γραμματισμού. Για παράδειγμα, οι δυσκολίες στην εκμάθηση της ελληνικής πολλές φορές σχετίζονται με κακή φωνολογική επίγνωση και γρήγορη απόδοση ονομασίας με αποτέλεσμα οι προκλήσεις αυτές να επηρεάσουν την αναγνωστική ευχέρεια και την ορθογραφία. Η Έρευνα των Aidinis (2010a, 2012) και Μουζάκη (2010a, 2010b) προσδιορίζει πέντε στάδια ορθογραφικής ανάπτυξης στα ελληνικά, που κυμαίνονται από την προαλφαβητική έως την πλήρως ανεπτυγμένη ή μορφοφωνική ορθογραφία. Αυτά τα στάδια περιλαμβάνουν ένα μείγμα ορθογραφικών στρατηγικών όπως η εφεύρεση, η μνήμη, η αναλογία και η μορφολογία. Ας εμβαθύνουμε σε αυτά τα στάδια και τις στρατηγικές:

Προ-Αλφαβητικό Στάδιο: Σε αυτό το αρχικό στάδιο, οι μαθητές δεν έχουν ακόμη πλήρη κατανόηση των αρχών της αλφαβήτου ή της ορθογραφίας εν γένει. Μπορεί να βασίζονται σε οπτικές ενδείξεις, αναγνώριση ολόκληρων λέξεων ή ενδείξεις συμφραζομένων αντί να κατανοούν τη σχέση μεταξύ γραμμάτων και ήχων.

Μερικό αλφαβητικό στάδιο: Σε αυτό το στάδιο, οι μαθητές αρχίζουν να αναγνωρίζουν ορισμένες αντιστοιχίες γραμμάτων-ήχων και μπορούν να χρησιμοποιούν μερικές φωνητικές πληροφορίες για να συλλαβίσουν λέξεις. Μπορεί να χρησιμοποιούν βασικές φωνολογικές στρατηγικές, αλλά εξακολουθούν να δυσκολεύονται με πιο σύνθετα ορθογραφικά μοτίβα.

Πλήρες αλφαβητικό στάδιο: Καθώς οι μαθητές προχωρούν, αναπτύσσουν μια πληρέστερη κατανόηση της αλφαβητικής αρχής. Μπορούν να αντιστοιχίσουν με ακρίβεια τα περισσότερα γράμματα με τους αντίστοιχους ήχους τους και να εφαρμόσουν φωνητικούς κανόνες για την ορθογραφία των λέξεων.

Ενοποιημένο αλφαβητικό στάδιο: Σε αυτό το στάδιο, οι μαθητές επιδεικνύουν υψηλό επίπεδο επάρκειας στην εφαρμογή φωνητικών κανόνων και σχέσεων γραμμάτων-ήχων για την ορθογραφία λέξεων. Βασίζονται λιγότερο στην οπτική μνήμη και περισσότερο σε φωνολογικές στρατηγικές.

Μορφολογικό Στάδιο: Στο τελικό στάδιο, οι μαθητές έχουν μια βαθιά κατανόηση των μορφολογικών δομών και του τρόπου με τον οποίο επηρεάζουν την ορθογραφία. Μπορούν να αναλύσουν τις ρίζες των λέξεων, τα προθέματα, τα επιθήματα και τις εγκλίσεις για να γράψουν λέξεις με ακρίβεια βάσει μορφολογικών μοτίβων.

Οι ορθογραφικές στρατηγικές που αναφέρονται, όπως η εφεύρεση (δημιουργία νέων ορθογραφιών), η μνήμη (ανάκτηση ορθογραφίας από τη μνήμη), η αναλογία (εφαρμογή μοτίβων από γνωστές λέξεις σε νέες λέξεις) και η μορφολογία (χρησιμοποιώντας τη γνώση της δομής της λέξης), παίζουν κρίσιμο ρόλο σε κάθε στάδιο της ορθογραφικής ανάπτυξης. Αυτές οι στρατηγικές βοηθούν τους μαθητές να περιηγηθούν στην πολυπλοκότητα της ελληνικής ορθογραφίας, η οποία περιλαμβάνει μορφολογικές επιρροές στην ορθογραφία και την ανάγκη κατανόησης τόσο των σχέσεων ήχου-συμβόλων όσο και των δομών των λέξεων. Έτσι αναγνωρίζοντας και υποστηρίζοντας τους μαθητές σε αυτά τα στάδια ορθογραφικής ανάπτυξης και ενθαρρύνοντας τη χρήση αποτελεσματικών ορθογραφικών στρατηγικών, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διευκολύνουν την απόκτηση ισχυρών ορθογραφικών δεξιοτήτων και να ενισχύσουν τη συνολική επάρκεια του γραμματισμού στους ελληνόφωνους μαθητές. Αυτό λοιπόν καθιστά την ανάπτυξη της μορφολογικής επίγνωσης ζωτικής σημασίας για την ορθογραφία της ελληνικής, με τα παιδιά να χρησιμοποιούν φωνολογική επανακωδικοποίηση και μνημονικές στρατηγικές για την ορθογραφική ορθογραφία. Η ορθογραφική απόδοση προβλέπεται διαχρονικά από τη φωνολογική επίγνωση σε όλη τη δημοτική εκπαίδευση.

7. Γνωστικές πτυχές της ορθογραφίας και της γραφής

Η κατανόηση των γνωστικών διαδικασιών που σχετίζονται με την ορθογραφία και τη συγγραφή θεωρείται συχνά ουσιώδης. Στο πλαίσιο της ελληνικής γλώσσας, τα παιδιά αντιμετωπίζουν προκλήσεις που σχετίζονται με το ορθογραφικό σύστημα και τη μορφολογική πολυπλοκότητα. Δυσκολίες στην ορθογραφία στα ελληνικά μπορούν να αναγνωριστούν μέσω κοινών μοτίβων σφαλμάτων που επηρεάζονται από τις ιδιότητες του ορθογραφικού συστήματος.

Στα ελληνικά, το ορθογραφικό σύστημα παρουσιάζει μοναδικά χαρακτηριστικά που μπορούν να δημιουργήσουν προκλήσεις για τους μαθητές. Η ορθογραφία της γλώσσας περιλαμβάνει όχι μόνο την αντιστοίχιση των γραμμάτων με τους ήχους, αλλά και την κατανόηση των μορφολογικών κανόνων που διέπουν την ορθογραφία. Η μορφολογική πολυπλοκότητα των ελληνικών, με τις κλιτικές και παράγωγες εκφάνσεις τους, προσθέτει έναν επιπλέον βαθμό δυσκολίας για τους μαθητές καθώς προσαρμόζονται στην ορθογραφία των λέξεων.

Συνήθη μοτίβα σφαλμάτων στην ορθογραφία στα ελληνικά προέρχονται συχνά από τις λεπτομέρειες του ορθογραφικού συστήματος. Συχνά παραδείγματα είναι η χρήση του „ι“ στη θέση του „η“ το γράμμα „ε“ αντί για τον δίφθογγο „αι“ ή η λάθος χρήση του τονισμού ή η μη χρήση αυτού. Αυτά τα σφάλματα μπορεί να αντικατοπτρίζουν δυσκολίες στην εφαρμογή των φωνητικών κανόνων με συνέπεια, την αντιμετώπιση ανωμαλιών στα μοτίβα ορθογραφίας, ή την αντιμετώπιση των διαφόρων τρόπων με τους οποίους οι ήχοι αναπαρίστανται γραπτώς. Αναγνωρίζοντας και αντιμετωπίζοντας αυτά τα συνήθη μοτίβα σφαλμάτων, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρέχουν στήριξη με εξειδικευμένες προσεγγίσεις για την υπέρβαση των προκλήσεων στην ορθογραφία και την ενίσχυση των συνολικών γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών στα ελληνικά. Οι κοινωνιογλωσσικές πτυχές της ορθογραφικής παραλλαγής στα ελληνικά επηρεάζουν τον τρόπο χρήσης και κατανόησης της γλώσσας σε διάφορα πλαίσια. Η μετάβαση από τη μορφολογία στην ορθογραφία προκαλεί ερωτήματα για τον ρόλο της μορφολογικής γνώσης στην ανάγνωση και την ορθογραφία. Η κατανόηση των μορφολογικών δομών συμβάλλει στη λεξιλογική πρόσβαση και αποσαφήνιση. Επιπλέον, έμφαση δίνεται στη σημασία της ρητής διδασκαλίας εγκλίσεων, παραγώγων και βασικών για την υποστήριξη της ορθογραφικής ανάπτυξης. Αναδεικνύονται τα θεωρητικά πλαίσια που φωτίζουν τη

σύνθετη σχέση μεταξύ ορθογραφίας, γνωστικών διαδικασιών και κοινωνιογλωσσικών παραγόντων κατά την εκμάθηση της ελληνικής ανάγνωσης. Αυτή η προσέγγιση παρέχει πολύτιμες γνώσεις για την αποτελεσματική διδασκαλία της γραμματικής και την ανάπτυξη της γλώσσας στους ελληνόφωνους πληθυσμούς.

8. Σημασία της Ορθογραφικής και Φωνολογικής Γνώσης

Η ανάγνωση είναι μια διαδικασία που περιλαμβάνει τη συνεχή αποκωδικοποίηση γραπτών συμβόλων (ορθογραφία) στους αντίστοιχους ήχους τους (φωνολογία) για να αποκτήσουμε πρόσβαση στο νόημα των λέξεων. Σκεφτείτε το σαν έναν νοητικό κώδικα που πρέπει να σπάσετε.

- **Η Ορθογραφία** παίζει τον ρόλο του οπτικού χάρτη. Περιλαμβάνει τα γράμματα και τους συνδυασμούς γραμμάτων που βλέπουμε στη σελίδα. Είναι σαν τα σύμβολα σε έναν γρίφο.

- **Η Φωνολογία** είναι ο ήχος αυτού του χάρτη. Επιτρέπει να συνδυαστούν τα γραπτά σύμβολα με τους ήχους που αντιπροσωπεύουν, ουσιαστικά «αποκωδικοποιώντας» τη λέξη.

Για παράδειγμα όταν συναντάει κανείς τη λέξη «γάτα» γραμμένη, χρησιμοποιεί τη γνώση ορθογραφίας για να αναγνωρίσει τα μεμονωμένα γράμματα (gamma, alpha, tau, alpha). Στη συνέχεια, η φωνολογική του γνώση του επιτρέπει να συνδέσει αυτά τα γράμματα με τους αντίστοιχους ήχους τους (/γ/, /α/, /τ/, /α/). Τελικά, με βάση την αποκωδικοποίηση των ήχων, μπορεί να ανακαλέσει το νόημα της λέξης «γάτα» από το νοητικό του λεξικό.

Και οι δύο τύποι γνώσεων είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη ευχάριστων και ακριβών δεξιοτήτων ανάγνωσης.

- **Η ισχυρή ορθογραφική γνώση** επιτρέπει να αναγνωρίζουμε γρήγορα λέξεις με βάση την οπτική τους μορφή, μειώνοντας τον χρόνο που χρειάζεται για να τις αποκωδικοποιήσετε ήχο προς ήχο. Αυτό οδηγεί σε πιο ομαλή και πιο φυσική ροή ανάγνωσης.
- **Η καλή φωνολογική επίγνωση** μας βοηθά να αποκωδικοποιήσουμε νέες ή άγνωστες λέξεις. Μας επιτρέπει να διασπάσουμε τη λέξη στους μεμονωμένους ήχους της και να τις συνδυάσουμε για να προφέρουμε τη λέξη σωστά.

Η επιτυχημένη ανάγνωση βασίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ δύο βασικών εννοιών: της ορθογραφίας, η οποία αναφέρεται στην κατανόηση γραπτών συμβόλων και σχημάτων, και της φωνολογίας, η οποία αναφέρεται στην επίγνωση των ήχων και τη σύνδεσή τους με γραπτά γράμματα. Οι φωνολογικές γνώσεις μας επιτρέπουν να αποκωδικοποιήσουμε άγνωστες λέξεις διασπώντας τις στους συστατικά τους φωνήματα, ενώ οι ορθογραφικές γνώσεις διευκολύνουν την ταχεία αναγνώριση γνωστών λέξεων με βάση την οπτική τους μορφή. Αυτή η ομαλή συνεργασία μεταξύ αυτών των δύο τομέων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη ισχυρών δεξιοτήτων ανάγνωσης, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας αποκωδικοποίησης λέξεων, επίτευξης ευχέρειας, οικοδόμησης λεξιλογίου και, τελικά, κατανόησης του νοήματος του κειμένου.

Επίσης πρέπει να αναφέρουμε την έννοια της **ορθογραφικής διαφάνειας**. Οι γλώσσες διαφέρουν στο επίπεδο της ορθογραφικής διαφάνειας, η οποία αναφέρεται στη συνέπεια με την οποία τα γραπτά γράμματα αντιστοιχούν στους αντίστοιχους ήχους τους. Αυτή η διαφάνεια μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη δυσκολία ανάγνωσης:

- **Γλώσσες με υψηλή ορθογραφική διαφάνεια** (όπως τα Ελληνικά) έχουν μια λογική και προβλέψιμη σχέση μεταξύ γραμμάτων και ήχων. Αυτό κάνει την αποκωδικοποίηση πιο εύκολη και συμβάλλει στην πιο γρήγορη ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάγνωσης.
- **Γλώσσες με χαμηλή ορθογραφική διαφάνεια** (όπως τα Αγγλικά) έχουν πολλές ασυνέπειες. Ορισμένα γράμματα μπορεί να αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς ήχους ανάλογα με τη λέξη, ενώ κάποια γράμματα μπορεί να είναι άφωνα. Αυτό μπορεί να κάνει την αποκωδικοποίηση πιο δύσκολη και να επηρεάσει τη ροή της ανάγνωσης.

Για παράδειγμα, η λέξη «γάτα» στα Ελληνικά έχει υψηλή ορθογραφική διαφάνεια. Κάθε γράμμα αντιστοιχεί στον ήχο του, καθιστώντας εύκολη την αποκωδικοποίηση και την ανάγνωση της λέξης. Αντιθέτως, η Αγγλική λέξη «through» (μέσα από) έχει χαμηλή ορθογραφική διαφάνεια. Ο συνδυασμός γραμμάτων «ough» δεν αντιπροσωπεύει τον αναμενόμενο ήχο, καθιστώντας την πιο δύσκολη την αποκωδικοποίηση για έναν αρχάριο αναγνώστη.

Η κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ ορθογραφικών και φωνολογικών γνώσεων, μαζί με την επίδραση της ορθογραφικής διαφάνειας, είναι ουσιαστική για τους εκπαιδευτικούς και τους ερευνητές.

Με βάση αυτή τη γνώση, μπορούμε να αναπτύξουμε στοχευμένες παρεμβάσεις και διδακτικές στρατηγικές που να ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες και να υποστηρίζουν την ανάπτυξη τόσο των ορθογραφικών όσο και των φωνολογικών γνώσεων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε βελτιωμένη ροή ανάγνωσης, ισχυρότερη απόκτηση λεξιλογίου και, τελικά, σε καλύτερη συνολική κατανόηση ανάγνωσης. Έτσι συνολικά η ανάγνωση είναι μια συνεργασία μεταξύ ορθογραφίας και φωνολογίας. Και οι δύο παίζουν κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη ισχυρών δεξιοτήτων ανάγνωσης. Η κατανόηση της ορθογραφικής διαφάνειας μιας γλώσσας μπορεί επίσης να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τις πιθανές προκλήσεις ανάγνωσης που αντιμετωπίζουν οι μαθητές.

9. Η ορθογραφία στα ελληνικά σχολεία και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα

Η ορθογραφία αποτελεί έναν σημαντικό πυλώνα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, διαδραματίζοντας καίριο ρόλο στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών. Στο πλαίσιο αυτό, θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος όσον αφορά στη διδασκαλία της ορθογραφίας.

Αρχικά, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει διανύσει μια πορεία εξέλιξης από την ίδρυσή του μέχρι τις μέρες μας. Αρχικά, κατά την περίοδο του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, δεν υπήρχε σαφής γλωσσική πολιτική, με αποτέλεσμα την έλλειψη κατεύθυνσης στη διδασκαλία της γλώσσας.

Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου και τις διαδοχικές περιόδους της εκπαιδευτικής ιστορίας της Ελλάδας, η ορθογραφία απέκτησε ουσιαστική θέση στα πλαίσια σπουδών. Η διδασκαλία της ορθογραφίας τονίζει τη σταθερότητά της σύμφωνα με τις παραδοσιακές αρχές των γλωσσολόγων και επισημαίνει την ιστορικότητά της.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, εν γένει, δίνει έμφαση στη διδασκαλία της ορθογραφίας, δίχως ωστόσο να παραμελεί τους άλλους τομείς της γλωσσικής ανάπτυξης. Από την περίοδο της μεταρρύθμισης του 1982, η εκπαιδευτική προσέγγιση επικεντρώνεται στην ολοκληρωμένη μάθηση της γλώσσας, συμπεριλαμβανομένων της ανάγνωσης, της προφορικής και γραπτής έκφρασης, της γραμματικής, του λεξιλογίου και της ορθογραφίας.

Για την απόκτηση της ορθογραφικής δεξιότητας, ο μαθητής πρέπει να κατανοήσει τους κανόνες και τις εξαιρέσεις της ορθογραφίας, καθώς και τις ιδιότητες και τις δομές των λέξεων. Η διδασκαλία της ορθογραφίας διεξάγεται μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που περιλαμβάνει την ανάπτυξη της γλωσσικής επικοινωνίας και την ενίσχυση της γραπτής και προφορικής εκφραστικότητας.

Η προσέγγιση κάθε χώρας στο θέμα της γλώσσας αντανακλάται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, τα οποία καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς προτείνοντας διάφορες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας.

Αυτά τα προγράμματα υφίστανται περιοδικές αναθεωρήσεις και αλλαγές βασιζόμενα σε διάφορες παιδαγωγικές θεωρίες, με στόχο να δείξουν μια γενική βελτίωση της εκπαίδευσης. Στη χώρα μας, όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών έχουν δώσει έμφαση στην ορθογραφία στη διδασκαλία, όπως φαίνεται από το γεγονός ότι το εκπαιδευτικό μας σύστημα δίνει μεγάλη σημασία στη γραπτή γλώσσα και ιδιαίτερα στην απόκτηση σωστά γραμμένης γραφής, η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην αξιολόγηση της ακαδημαϊκής επίδοσης των μαθητών και ένα στόχο που υποδηλώνει ακαδημαϊκή επιτυχία.

Η διδασκαλία της ορθογραφίας έχει εξελιχθεί με τον χρόνο. Στο παρελθόν, με την παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας, η ορθογραφία θεωρούνταν ωφέλιμο να διδάσκεται ως ανεξάρτητο μέρος από το υπόλοιπο μάθημα γλώσσας. Οι μαθητές απλά θα μνημόνευαν διάφορες λέξεις μέσω συχνών επαναλήψεων, καθώς ο παιδαγωγικός στόχος ήταν ο μαθητής να μάθει τη γλώσσα σε ένα βαθμό όπου δεν θα έκανε λάθη, καθώς τα λάθη απαγορευόνταν ρητά. Επιπλέον, η εξέταση των κανόνων ορθογραφίας έγινε μέσω της ανάγνωσης τυχαίων αποσπασμάτων και απαιτούσε τη μνήμη γράμμα προς γράμμα. Σήμερα, στην εποχή της κριτικής γραφής, δεν υπάρχει πλέον διαχωρισμός των διδακτικών στόχων της ορθογραφίας από άλλους γλωσσικούς στόχους. Η ορθογραφία είναι διαπλεκόμενη με άλλους γλωσσικούς τομείς (γραμματική, λεξιλόγιο, παραγωγή γραπτού λόγου) ως δεξιότητα για την οποία δεν παρέχονται συγκεκριμένες διδακτικές οδηγίες από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), επιτρέποντας σε κάθε εκπαιδευτικό την ευελιξία να επιλέξει τη δική του μέθοδο διδασκαλίας για την απόκτησή της.

Στη χώρα μας, όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα που υπήρξαν και όλα τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών που δημιουργήθηκαν, έβαζαν την ορθογραφία στο επίκεντρο της διδασκαλίας κι αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το εκπαιδευτικό μας σύστημα δίνει μεγάλη βαρύτητα στον γραπτό λόγο και, ιδιαίτερα, στην κατάκτηση της ορθογραφημένης γραφής, που αποτελεί σημαντικό κομμάτι στην αξιολόγηση της ακαδημαϊκής επίδοσης του μαθητή και στόχο που φανερώνει σχολική επιτυχία. Επίσης, οι διδακτικοί στόχοι για την ορθογραφία δεν προσδιορίζονται, όπως προαναφέρθηκε, πάντοτε με σαφήνεια από το Αναλυτικό Πρόγραμμα κι αυτό οδηγεί στον κίνδυνο της αυθαιρεσίας. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η παράλειψη χρήσης του τόνου από τους μαθητές. Ενώ σύμφωνα με πολλούς εκπαιδευτικούς αποτελεί ένα γενικευμένο φαινόμενο, συχνά δεν αποτελεί στοιχείο αξιολόγησης.

Επιπλέον, η ανεπάρκεια γλωσσικής διδασκαλίας, ειδικά όσον αφορά τη διδασκαλία της ορθογραφίας, μπορεί να οδηγήσει σε δυσκολίες και έλλειψη ενδιαφέροντος από τους μαθητές. Η έλλειψη ανατροφοδότησης από τους εκπαιδευτικούς, σε συνδυασμό με τη δική τους έλλειψη ενδιαφέροντος για τη διδασκαλία της ορθογραφίας, μπορεί να καταστήσει τη διαδικασία αυτή δύσκολη και βαρετή στα μάτια των μαθητών. Επομένως, είναι σημαντικό να υπάρχει μια ισορροπημένη προσέγγιση στη διδασκαλία της ορθογραφίας, που θα συνδυάζει την ανάπτυξη των απαραίτητων δεξιοτήτων με το ενδιαφέρον και την υποστήριξη των μαθητών.

Η χρήση της αναλυτικοσυνθετικής μεθόδου έχει αποδειχτεί ότι βελτιώνει τη φωνολογική επεξεργασία κατά την ορθογραφική διαδικασία. Με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές μπορούν να γράφουν ακόμη και άγνωστες λέξεις, όταν αυτές ακολουθούν τους κανόνες φωνογραφικής αντιστοίχισης, δηλαδή γράφονται όπως προφέρονται.

Επιπλέον, το ελληνικό ορθογραφικό σύστημα της νέας ελληνικής γλώσσας είναι αρκετά διαφανές στην ανάγνωση, καθώς η προφορά των λέξεων βασίζεται στη σχεδόν πιστή εφαρμογή των κανόνων της γραφο-φωνημικής αντιστοιχίας. Ωστόσο, η ορθογραφημένη γραφή της γλώσσας χαρακτηρίζεται φωνολογικά ημιδιαφανής, καθώς η αντιστοιχία μεταξύ φωνημάτων και γραμμάτων είναι ένα προς ένα ή ένα προς πολλά.

Τέλος, η εμπέδωση της έννοιας της λέξης και των παράγωγών της, η ικανότητα να θυμούνται οι μαθητές την ορθογραφία δύσκολων λέξεων, η σύγκριση παρόμοιων λέξεων ως προς τη γραφή και η επιλογή της σωστής, καθώς και η εμπλούτιση του ορθογραφικού λεξιλογίου μέσω της μάθησης νέων λέξεων, αποτελούν σημαντικά στάδια στην ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας των μαθητών.

Ωστόσο, παρά τον αφιερωμένο όλο αυτό τον διδακτικό χρόνο για την εξοικείωση των μαθητών με τις ορθογραφικές συμβάσεις του γραπτού λόγου, υπάρχει ένα σημαντικό μειονέκτημα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Δεν προβλέπει ούτε παρέχει τα μέσα για συστηματική αξιολόγηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων ορθογραφίας. Κατά συνέπεια, οι αξιολογήσεις των εκπαιδευτικών συνήθως βασίζονται στην ποιοτική ανάλυση της γραφής κάθε μαθητή με βάση την εμπειρία και τα άτυπα σχολικά κριτήρια.

Ως αποτέλεσμα, οι ορθογραφικές επιδόσεις των μαθητών δεν μπορούν να συγκριθούν με ένα σχετικό δείγμα αναφοράς και να αξιολογηθούν αντικειμενικά σύμφωνα με αυτό το κριτήριο. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί στόχοι για την ορθογραφία δεν καθορίζονται πάντα με σαφήνεια από το Αναλυτικό Πρόγραμμα, με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος αυθαιρεσίας. Ένα παράδειγμα αυτού είναι η παράλειψη προφορών από τους μαθητές, η οποία, αν και θεωρείται ευρέως διαδεδομένο από πολλούς εκπαιδευτικούς, συχνά δεν χρησιμεύει ως κριτήριο αξιολόγησης.

Η αξιολόγηση της ορθογραφίας συνήθως περιλαμβάνει τη χρήση άτυπων αξιολογήσεων ή/και ψυχομετρικών εργαλείων. Και οι δύο τύποι αξιολογήσεων στοχεύουν στη συλλογή αντιπροσωπευτικών δειγμάτων της γραφής ενός μαθητή. Μέσω της ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης της συνολικής απόδοσης και της συστηματικής ανάλυσης σφαλμάτων, μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ανταπόκριση του μαθητή σε συγκεκριμένα προγράμματα διδασκαλίας και μαθησιακούς στόχους, την παρουσία σημαντικών δυσκολιών ορθογραφίας και την αναπτυξιακή πορεία προς τη γνώση.

9.1. Οι κανόνες της ελληνικής ορθογραφίας

Η κατανόηση των κανόνων της ελληνικής ορθογραφίας αποτελεί θεμελιώδες συστατικό για την αποτελεσματική επικοινωνία, την καλλιέργεια της γραμματικής ικανότητας και την ευρύτερη γλωσσική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η διερεύνηση των ορθογραφικών κανόνων, με έμφαση στην καθοριστική συμβολή του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τους εξής λόγους:

Πρώτον, η ορθογραφία λειτουργεί ως θεμέλιος λίθος για την ορθή γραφή των λέξεων, διασφαλίζοντας την ευκρίνεια και την αδιαμφισβήτητη ερμηνεία τους. Η τήρησή συμβάλλει στην αποφυγή παρεξηγήσεων και στην εύκολη ανάγνωση κειμένων, τόσο σε έντυπη όσο και σε ψηφιακή μορφή.

Δεύτερον, η γνώση των ορθογραφικών κανόνων αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, τόσο ως μητρικής όσο και ως ξένης. Η κατανόηση των βασικών αρχών διευκολύνει τη διαδικασία της γραφής, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της γραμματικής ικανότητας και στην καλλιέργεια της γλωσσικής συνείδησης.

Τρίτον, η μελέτη των ορθογραφικών κανόνων φέρνει στο προσκήνιο την ιστορική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας, αποκαλύπτοντας τις γλωσσικές αλλαγές που έχουν λάβει χώρα στο πέρασμα του χρόνου. Η διαχρονική ανάλυση προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για την ετυμολογία των λέξεων και την πορεία της γλωσσικής εξέλιξης.

Τέλος, η συμβολή του Μανόλη Τριανταφυλλίδη στην εδραίωση ενός σύγχρονου και ορθολογικού ορθογραφικού συστήματος για την ελληνική γλώσσα αποτελεί αδιαμφισβήτητο επίτευγμα. Η Γραμματική του, με τις εμπειριστατωμένες ερμηνείες και τις τεκμηριωμένες προτάσεις, έθεσε τα θεμέλια για την ομοιομορφία και την ευκρίνεια στην γραφή της ελληνικής γλώσσας, επηρεάζοντας καθοριστικά την εκπαιδευτική διαδικασία και την ευρύτερη γλωσσική πραγματικότητα.

Συνεπώς, η διερεύνηση των κανόνων της ελληνικής ορθογραφίας, με εστίαση στην καθοριστική συμβολή του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, κρίνεται απαραίτητη για την ολοκληρωμένη κατανόηση της γλωσσικής μας κληρονομιάς και την ουσιαστική άντληση γνώσεων από την πλούσια γλωσσική μας παράδοση. Μελετώντας τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (1941, Ορθογραφικός Οδηγός) διαπιστώνουμε ότι οι αρχές που διέπουν την ορθογραφία της νεοελληνικής γλώσσας βασίζονται σε δύο βασικούς πυλώνες:

1. Διατήρηση της Ιστορικής Ορθογραφίας:

- **Γενική διατήρηση:** Σε λέξεις που προέρχονται αμετάβλητες (ή σχεδόν αμετάβλητες) από τα αρχαία ελληνικά, η ορθογραφία παραμένει ως είχε.
- **Ευελιξία:** Για πρακτικούς λόγους, η αυστηρή τήρηση της αρχαίας ορθογραφίας μπορεί να μην ακολουθείται, εφόσον δεν έρχεται σε μεγάλη αντίθεση με αυτήν ή όταν υπάρχουν επιτακτικές διδακτικές ανάγκες.

2. Διδακτικότητα και Απλότητα:

- **Προσβάσιμες Ορθογραφικές Αρχές:** Το ορθογραφικό σύστημα οφείλει να είναι διδάξιμο και ευκολομνημόνευτο.
- **Μνημονικοί Κανόνες:** Η γραμματική οφείλει να περιλαμβάνει κανόνες που ο μαθητής μπορεί να απομνημονεύσει, χωρίς απαραίτητη προϋπόθεση την γνώση της αρχαίας γλώσσας και γραμματικής.

Με βάση τις αρχές αυτές, οι νέες ελληνικές λέξεις που δεν έχουν φανερή σχέση με τις αρχαίες, όπως το "τραβώ" (από το "ταυρώ" < "ταύρος"), μεταγράφονται φωνητικά. Το ίδιο ισχύει και για μεταχριστιανικές λέξεις και καταλήξεις ξένης καταγωγής, όπως "ροδάκινο" (λατιν. duracinum) ή "κανέλα" (ιταλ. cannella).

Τα όμοια σύμφωνα:

- **Διατήρηση:** Σε λέξεις αρχαίας καταγωγής, διατηρούνται τα δύο όμοια σύμφωνα.
- **Μονό σύμφωνο:** Σε λέξεις αρχαίας καταγωγής με φωνητική μεταβολή (π.χ. "κουλούρι" < "κολλύριον"), μεταγενέστερες λέξεις (π.χ. "κότα" < "κόττος"), νεότερους φωνητικούς τύπους (π.χ. "πράμα" < "πράγμα") και λέξεις ξένης καταγωγής (εκτός από κύρια ονόματα), γράφονται ένα μόνο σύμφωνο.
- **Διπλό σύμφωνο:** Διατηρούνται τα διπλά σύμφωνα σε ξένες λέξεις που είχαν ήδη ενταχθεί στην αρχαία γλώσσα, καθώς και στις εβραϊκές.

Επίσης, στο έργο του, ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης θέτει κανόνες ορθογραφίας που λαμβάνουν υπόψη τόσο την ετυμολογική προέλευση των λέξεων όσο και την παραγωγική τους διαδικασία.

Ετυμολογική Σύνδεση:

- Διατηρούνται τα δύο ρ σε αρχαίες λέξεις, π.χ. "έρριζα".
- Καταργείται ο κανόνας του διπλασιασμού του ρ στους αυξημένους ρηματικούς τύπους, π.χ. "απορρίπτω" (παράλληλα όμως "απέρριψα").
- Γράφεται ένα ρ σε σύνθετους ρηματικούς τύπους με "ξανα-" και "ξε-", π.χ. "ξαναρίχνω", "ξεριζώνω".
- Το γγ διατηρείται μόνο σε αρχαίες ελληνικές λέξεις και στα παράγωγά τους, π.χ. "φέγγω-αστροφεγγιά", και σε νεότερες λέξεις με αρχαίο γ, π.χ. "σπαράγγι".

Παραγωγική Διαδικασία:

- Θηλυκά ουσιαστικά σε "-εία" προέρχονται κυρίως από ρήματα σε "-εύω", π.χ. "πορεία" < "πορεύομαι".
- Θηλυκά ουσιαστικά σε "-ία" προέρχονται κυρίως από ρήματα σε "-ω" ή από ουσιαστικά, π.χ. "αεροπορία" < "αεροπόρος".

Εξαιρέσεις:

- "Εγχείριση" γράφεται με η, καθώς καθιερώθηκε ο ρηματικός τύπος "εγχειρίζω".
- Προτιμάται η απλούστερη ορθογραφική λύση, π.χ. "σκόρπισα" < "σκορπίζω".

Ασαφείς Κανόνες:

- Ασαφές είναι το κριτήριο για τη διατήρηση του γ στις λέξεις "λειτουργιά" και "οργιά" έναντι της αποβολής του στη λέξη "καινούριος".

Απλούστερη έναντι Ιστορικής Γραφής:

- Προτιμάται η απλούστερη γραφή για λέξεις που η φωνητική τους αλλοίωση κρύβει την ετυμολογική τους σχέση ή άγνωστες στους ομιλητές, π.χ. "αγρικώ", "γλιτώνω", "λιώνω".
- Σε περίπτωση διπλής παραδεδομένης γραφής, προτιμάται η απλούστερη, π.χ. "καμιά", "κρεβάτι", "σάκος".

Ωστόσο, η Γραμματική Τριανταφυλλίδη, ενώ βασίζεται σε συγκεκριμένα ορθογραφικά κριτήρια, παρουσιάζει εντούτοις κάποια **ρευστότητα** σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως:

Ετυμολογική Σύνδεση:

- Προτείνεται η απλούστερη γραφή για λέξεις που η φωνητική τους αλλοίωση κρύβει την ετυμολογική τους σχέση ή άγνωστες στους ομιλητές.
- Παρόλα αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις όπου διατηρείται η "στρεβλή" ετυμολογικά γραφή, εάν έχει καθιερωθεί, π.χ. "κώδικας" (λατιν. codex), "αυγό" (αβγό < ταουγά < ταουά < τα ωά), "αυτί" (αφτί).

Χαρακτηρισμός Λέξεων:

- Ο ορισμός μιας λέξης ως "αρχαιοελληνικής", "μεταγενέστερης" ή "ξένης προέλευσης" δεν είναι πάντα σαφής.
- Ο Τριανταφυλλίδης θεωρεί "αρχαία" την εποχή έως τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες.

- Λέξεις περσικής, σημιτικής, εβραϊκής κτλ. προέλευσης διατηρούν την ιστορική ορθογραφία, ενώ λέξεις λατινικής προέλευσης τείνουν να μεταγράφονται φωνητικά, με εξαιρέσεις όπως "ρήγας" και "φαιλόνιο".

Προϊόντος εντούτοις του χρόνου, η Ιορδανίδου (2013) διαπιστώνει πως και η πρόταση του Τριανταφυλλίδη τείνει **να** τεθεί υπό αμφισβήτηση σε συγκεκριμένα σημεία, καθώς ακολουθείται μεν σε μεταγενέστερα λεξικά, όπως το *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (1998) και της νέας *Γραμματικής Ε' και Στ' Δημοτικού*, αλλά εμφανίζει σημαντικές αποκλίσεις στο *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* του Μπαμπινιώτη (1998).

10. Κοινωνικές στάσεις απέναντι στο ζήτημα της ελληνικής ορθογραφίας

Η ορθογραφία, φαινομενικά ένα ζήτημα τυπικής γλωσσικής έκφρασης, διαχρονικά καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ιδεολογικών και πολιτικών προεκτάσεων στην ελληνική κοινωνία. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως και σήμερα, η επιλογή και η διαχείριση του ορθογραφικού συστήματος έχει γίνει πεδίο αντιπαράθεσης και διαχωρισμού, φέροντας αδιαμφισβήτητα ιδεολογικό χρώμα. Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο να εμβαθύνει στην κατανόηση των κοινωνικών στάσεων απέναντι στο ζήτημα της ελληνικής ορθογραφίας.

Από όσα έχουν αναφερθεί ως τώρα προκύπτει ότι η ορθογραφία αποτελεί σημαντικό ιδεοπολιτικό πεδίο αναφοράς στην ελληνική κοινωνία, από συστάσεως του ελληνικού κράτους για τους εξής λόγους:

- Α. Η ελληνική ορθογραφία επιλέχθηκε να διατηρήσει την ιστορική της μορφή καθώς στον παγιωμένο μορφότυπο των λέξεων μπορεί να διαπιστώσει κανείς την πορεία της γλώσσας από τα ομηρικά χρόνια μέχρι σήμερα
- Β. το γεγονός αυτό ενίσχυσε τα εθνικά χαρακτηριστικά του νέου κράτους που ανασυστάθηκε με την επανάσταση του 1821 καθώς του έδωσε ένα στοιχείο διαχρονικής συνέχειας στο πέρασμα των αιώνων και κατά συνέπεια αποτελεί σημαντικό ταυτοτικό σημείο του.
- Γ. Καθώς όμως η καθαρεύουσα αποτελούσε μια μη ομιλούμενη μορφή γλώσσας, ήταν αναπόφευκτο οι πολίτες να χρειάζονται ένα πιο προσβάσιμο μέσον γραπτής επικοινωνίας με αποτέλεσμα ήδη από τα πρώτα χρόνια να παρουσιαστούν εντάσεις που αφορούσαν το γλωσσικό ζήτημα, και να υπάρξει διαχωρισμός, και περιχαράκωση, με τους πιο προοδευτικούς και «αριστερούς» διανοούμενους να αποζητούν την απλοποίηση της γραπτής γλώσσας και τους πιο συντηρητικούς και «εθνικόφρονες» πολίτες να επιδιώκουν ακόμη και την μεγαλύτερη «αρχαιοποίησή» της.
- Δ. Αυτός ο διαχωρισμός, αν και με σαφώς μειωμένη ένταση, υφίσταται έως σήμερα, ακόμη και μετά την καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γραπτής γλώσσας (1976). Η ορθογραφία, φέρει ακόμη έναν ιδεολογικό προσανατολισμό, καθιστώντας την αντικείμενο μελέτης και έρευνας.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, εντοπίστηκαν δύο έρευνες με στόχο την διερεύνηση των κοινωνικών στάσεων απέναντι στην ελληνική ορθογραφία. Η πρώτη έρευνα (Νικολάου, 2016) εστίασε στην στάση των γονέων μαθητών, ενώ η δεύτερη (Τζακώστα, 2020) εξερεύνησε τις απόψεις των Ελλήνων της διασποράς.

Η επιλογή των δύο αυτών ομάδων δεν ήταν τυχαία. Οι γονείς μαθητών, ως άμεσα εμπλεκόμενοι στο εκπαιδευτικό σύστημα, διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τις απόψεις των παιδιών τους για την ορθογραφία. Από την άλλη πλευρά, οι Έλληνες της διασποράς, ζώντας σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, φέρουν διαφορετικές οπτικές γωνίες και προσεγγίσεις στο ζήτημα.

10.1. Στάσεις και απόψεις γονέων μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την ορθογραφία

Σύμφωνα, λοιπόν, με την έρευνα στα πλαίσια διπλωματικής εργασίας της Νικολάου (2016) σχετικά με την ανάλυση των στάσεων και των απόψεων των γονέων, μπορούμε να διαμορφώσουμε μια καλύτερη αντίληψη του πώς η ορθογραφία αντιλαμβάνεται από τη γονική κοινότητα και το πώς αυτή η αντίληψη επηρεάζει την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι πεποιθήσεις και οι στάσεις των γονέων σχετικά με την ορθογραφία παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού ταξιδιού των μαθητών. Όταν οι εκπαιδευτικοί κατανοούν αυτές τις προοπτικές, μπορούν να προσαρμόσουν τις στρατηγικές διδασκαλίας για να ανταποκριθούν καλύτερα στις ανάγκες των μαθητών τους. Για παράδειγμα, οι γονείς συχνά βλέπουν την ορθογραφία ως αντανάκλαση των γλωσσικών δεξιοτήτων του παιδιού τους. Αυτή η πεποίθηση επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο υποστηρίζουν την πρακτική της ορθογραφίας στο σπίτι και συνεργάζονται με τους δασκάλους για να βελτιώσουν την ορθογραφία.

Η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων, που βασίζεται σε μια κοινή κατανόηση της ορθογραφίας, μπορεί να οδηγήσει σε πιο ολιστικές προσεγγίσεις γλωσσικής ανάπτυξης. Οι γονείς που συμμετέχουν ενεργά στην πρακτική ορθογραφίας των παιδιών τους μπορούν να παρέχουν πολύτιμες γνώσεις στους εκπαιδευτικούς σχετικά με αποτελεσματικές μεθόδους διδασκαλίας και εξατομικευμένη υποστήριξη.

Ερευνώντας λοιπόν τις στάσεις και τις απόψεις των γονέων, οι εκπαιδευτικοί αποκτούν πολύτιμες γνώσεις για τις διαφορετικές απόψεις ανάμεσα στους γονείς. Αυτό το υψηλό επίπεδο δέσμευσης υπογραμμίζει τη σημασία του να λαμβάνονται υπόψη οι προοπτικές των γονέων κατά τον σχεδιασμό προγραμμάτων σπουδών ορθογραφίας και εκπαιδευτικών στρατηγικών. Η ενσωμάτωση των γονεϊκών πεποιθήσεων και στάσεων στην ορθογραφία επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να δημιουργούν πιο εξατομικευμένες και αποτελεσματικές μαθησιακές εμπειρίες για τους μαθητές. Αυτή η συλλογική προσπάθεια μπορεί να ενισχύσει τη γλωσσική ανάπτυξη και τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα ευθυγραμμίζοντας τους εκπαιδευτικούς στόχους με τις προσδοκίες και την υποστήριξη των γονέων.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα αφορούσε τη συμμετοχή 240 γονέων των οποίων τα παιδιά φοιτούν σε δημόσια σχολεία της Θεσσαλονίκης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο της κλίμακας Likert με 24 ερωτήσεις, ειδικά σχεδιασμένο για αυτήν την έρευνα. Τα αποτελέσματα της μελέτης που διεξήχθησαν μεταξύ των γονέων έδειξαν τα ακόλουθα σημεία:

1. Οι γονείς δίνουν μεγάλη σημασία στην εκμάθηση της ορθογραφίας, καθώς τη συνδέουν με την κατάκτηση της γλώσσας.
2. Θεωρούν ότι η ορθογραφία έχει κοινωνικό αντίκτυπο.
3. Αποδίδουν στο σχολείο το μεγαλύτερο βαθμό ευθύνης για την εκμάθηση της ορθογραφίας.
4. Θεωρούν ότι η έλλειψη εκμάθησης ορθογραφίας μπορεί να σηματοδοτεί μαθησιακές δυσκολίες

Η σημασία της γνώμης των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών ήταν **καθοριστική**, καθώς οι γονείς είναι βασικοί παράγοντες επιρροής στην εκπαιδευτική διαδικασία ενώ παράλληλα οι πεποιθήσεις, οι αξίες και οι προσδοκίες των γονέων μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την ανάπτυξη και την εκπαίδευση των παιδιών τους. Ιδιαίτερα στον τομέα της ορθογραφίας, οι προοπτικές των γονέων συνάδουν με τη σημασία της γραπτής έκφρασης και της γλωσσικής επάρκειας στα παιδιά τους. Η συμβολή της έρευνας στην εκπαιδευτική πρακτική είναι ουσιώδης, καθώς αναδεικνύει τη σημασία της συμμετοχής των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών, ειδικά όσον αφορά την ορθογραφία.

Κατανοώντας και αξιοποιώντας τις απόψεις και τις προτεραιότητες των γονέων, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προσαρμόσουν τις διδακτικές τους πρακτικές, προάγοντας έτσι ένα συνεργατικό περιβάλλον που ενισχύει τη μάθηση των μαθητών.

Μέσω αυτής της διαδικασίας αντικατοπτρίζονται όχι μόνο οι προσδοκίες τους για ακαδημαϊκή επίτευξη, αλλά και μια ευρύτερη κοινωνική αξία που αποδίδεται στη γλωσσική επιδεξιότητα. Μέσω της αναγνώρισης των απόψεων των γονέων, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προσαρμόσουν τη διδακτική διαδικασία προκειμένου να ανταποκριθούν στις προτεραιότητες τους, δημιουργώντας έτσι ένα συνεργατικό περιβάλλον που προάγει τη γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών, θέτοντας έτσι μια ισχυρή βάση για την επιτυχία των μαθητών. Η συνεργασία θα πρέπει να βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό και την κατανόηση και να οδηγεί σε μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας των παιδιών και θα πρέπει να λειτουργεί σαν καθοδηγητική δύναμη στις εκπαιδευτικές πρακτικές οδηγώντας σε πιο εμπλουτισμένες μαθησιακές εμπειρίες και ενισχύοντας την μαθησιακή εμπειρία. Οι γονείς ανέκαθεν χρησίμευαν ως γέφυρα μεταξύ του σχολικού περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος του σπιτιού, παρέχοντας πολύτιμες γνώσεις για την πρόοδο και τις ανάγκες του παιδιού τους.

Ειδικά στο πλαίσιο της ορθογραφικής εκπαίδευσης, έχει μεγάλη σημασία ποιά στάση κρατάνε οι γονείς απέναντι στην όλη διαδικασία καθώς η στάση τους λειτουργεί ως καταλύτης για να τονιστεί η σημασία της ακριβούς γραπτής επικοινωνίας και της γνώσης της γλώσσας. Αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας την οπτική των γονέων σχετικά με την ορθογραφία και τη γλωσσική εκπαίδευση, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα ισχυρό υπόβαθρο για την επιτυχία των μαθητών. Η συνεργασία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, που βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό και την κατανόηση, ανοίγει το δρόμο για ολοκληρωμένη γλωσσική ανάπτυξη και ακαδημαϊκή ανάπτυξη. Η υιοθέτηση των γονεϊκών πεποιθήσεων ως κατευθυντήριας δύναμης στις εκπαιδευτικές πρακτικές μπορεί να οδηγήσει σε πιο ουσιαστικές μαθησιακές εμπειρίες

Βέβαια η συνεργασία μεταξύ καθηγητών είναι κάθε άλλο παρά εύκολη ακριβώς λόγω και των διαφορετικών κοινωνικών αντιλήψεων, πεποιθήσεων, μορφωτικού επιπέδου, διάθεσης για συνεργασία, διαλλακτικότητα και προθυμία να συμμετάσχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Μια πιθανή λύση για τη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ γονέων, εκπαιδευτικών και παιδιών είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που προάγει την ανοιχτή επικοινωνία και την αμοιβαία κατανόηση. Οι γονείς μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω συζητήσεων με τους εκπαιδευτικούς για τις ανάγκες και τις προσδοκίες των παιδιών τους σχετικά με την ορθογραφία. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αντλήσουν πολύτιμες πληροφορίες από τους γονείς σχετικά με τις προτεραιότητες και τις ανησυχίες τους, προκειμένου να προσαρμόσουν τη διδακτική τους προσέγγιση.

Επιπλέον, οι γονείς μπορούν να υποστηρίξουν την ορθογραφική ανάπτυξη των παιδιών τους στο σπίτι μέσω δραστηριοτήτων όπως το διάβασμα, η γραφή ημερολογίου ή ακόμη και απλές ασκήσεις ορθογραφίας. Από την πλευρά τους, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρέχουν στους γονείς πληροφορίες και πόρους για να υποστηρίξουν την ορθογραφική εξέλιξη των παιδιών στο σπίτι, καθώς και να προτείνουν δραστηριότητες που οι γονείς μπορούν να πραγματοποιήσουν με τα παιδιά τους. Με αυτόν τον τρόπο, η συνεργασία μεταξύ γονέων, εκπαιδευτικών και παιδιών μπορεί να αποτελέσει το θεμέλιο για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της ορθογραφίας στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Είναι ζωτικής σημασίας οι γονείς να υιοθετούν μια θετική και υποστηρικτική στάση έναντι της ορθογραφίας και της γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών τους. Αν και η ορθογραφία είναι σημαντική, οι γονείς πρέπει να επικεντρώνονται στην ενθάρρυνση και την υποστήριξη των παιδιών τους, αντί να επικεντρώνονται αποκλειστικά στα λάθη τους. Είναι εξίσου σημαντικό να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον που προάγει την αγάπη για τη γλώσσα και τη γραπτή έκφραση. Οι γονείς μπορούν να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να διαβάζουν πολλά βιβλία, να συζητούν για τις ιστορίες που διαβάζουν, και να γράφουν δικές τους ιστορίες ή ποιήματα. Η δημιουργία ενός θετικού και δημιουργικού περιβάλλοντος ενισχύει σε κάθε περίπτωση την αυτοπεποίθηση και το ενδιαφέρον των παιδιών για τη γραπτή γλώσσα. Απο την άλλοι θα πρέπει να μπορούν να επικοινωνούν ανοιχτά με τα παιδιά τους χωρίς να δημιουργούν πίεση ή αρνητικό κλίμα και η επικοινωνία πρέπει να είναι ενθαρρυντική και εποικοδομητική, με έμφαση στη βοήθεια και τη βελτίωση, παρά στην κριτική και την τιμωρία. Οι γονείς πρέπει να είναι πρότυπα για τα παιδιά τους, δείχνοντας τη σημασία της γλώσσας και της ορθογραφίας μέσω των δικών τους πράξεων και συμπεριφορών.

10.2. Στάσεις και απόψεις Ελλήνων της διασποράς σχετικά με το ορθογραφικό σύστημα της Ελληνικής

Η μελέτη της Τζακώστα (2020) από το Πανεπιστήμιο Κρήτης διερευνά τις στάσεις και τις απόψεις των Ελλήνων της διασποράς σχετικά με το ελληνικό ορθογραφικό σύστημα και μια πιθανή αναθεώρησή του. Η έρευνα στόχευε στη διερεύνηση των τύπων ορθογραφικών λαθών από Έλληνες που ζουν στην ανατολική ακτή των ΗΠΑ, καθώς και των γλωσσικών και εξωγλωσσικών παραγόντων που επηρεάζουν τη διδασκαλία, τη μάθηση και το σχήμα του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από δύο ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν στους συμμετέχοντες έδειξαν ότι οι Έλληνες της διασποράς κάνουν λιγότερα ορθογραφικά λάθη σε σύγκριση με τους Έλληνες που ζουν στην Ελλάδα. Προτιμούν τη διατήρηση της ιστορικής ορθογραφίας για λόγους εθνικής ταυτότητας και αναγνωρίζουν την πολιτική ως σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τον προφορικό και γραπτό λόγο. Ταυτόχρονα, οι συμμετέχοντες εκφράζουν σκεπτικισμό για ενδεχόμενη αναθεώρηση της ελληνικής ορθογραφίας.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα περιλαμβάνει τη διανομή δύο ερωτηματολογίων σε συμμετέχοντες που κατοικούν στην ανατολική ακτή των Η.Π.Α. Το πρώτο ερωτηματολόγιο (E1) εστιάζει στους τύπους ορθογραφικών λαθών που έγιναν από τους συμμετέχοντες, ενώ το δεύτερο ερωτηματολόγιο (E2) διερευνά τις απόψεις τους για το τρέχουσα και μελλοντική μορφή του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος. Έγινε επικοινωνία με τους συμμετέχοντες μέσω ελληνικών ενώσεων και ομοσπονδιών στις ΗΠΑ, με περισσότερα από 500 άτομα να λαμβάνουν τα ερωτηματολόγια. Τελικά, 43 συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο E1 και 32 συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο E2.

Πολλοί συμμετέχοντες θεώρησαν ότι ήταν δύσκολο να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο καθώς κάποιες φορές σχετίζεται με δικές τους προσωπικές απόψεις και ερμηνείες για τη στάση που έχουν απέναντι στο ελληνικό ορθογραφικό σύστημα. Στην έρευνα αναφέρεται ότι αυτό το ερωτηματολόγιο απαιτεί μια πιο προσεκτική ανάλυση και αυτοαξιολόγηση από τους συμμετέχοντες, πιθανότατα λόγω της φύσης των ερωτήσεων που περιλαμβάνονται σε αυτό, επειδή πολλές φορές τυχαίνει το συναίσθημα να υπερνικά την λογική, κάνοντας τους συμμετέχοντες να νοσταλγούν

και να αναπολούν ακόμα και τα παιδικά τους χρόνια στο σχολείο δημιουργώντας έτσι την ανάγκη για πιο συνεκτική σκέψη και ανάλυση.

Απο την άλλη, τα αποτελέσματα της μελέτης ευθυγραμμίζονται με ευρήματα προηγούμενων. Η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από τη σημασία και την αξία της ιστορικής ορθογραφίας στην ελληνική γλώσσα, με τους υποστηρικτές να επισημαίνουν τη συμβολή της στη διατήρηση της ιστορικής συνέχειας μέσω της ετυμολογικής ερμηνείας των γλωσσικών μορφών. Ωστόσο, η έλλειψη φωνηματικής διαφάνειας στην ιστορική ορθογραφία σημειώνεται ως μειονέκτημα. Υπάρχει μια συζήτηση για την πιθανή αναθεώρηση του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος, με ορισμένους να υποστηρίζουν ένα σύστημα φωνημικής ορθογραφίας για ευκολότερη μάθηση και πρόληψη μαθησιακών δυσκολιών.

Η έρευνα τονίζει επίσης τις προκλήσεις της διδασκαλίας της ορθογραφίας και την ανάγκη για στρατηγικές στη γλωσσική εκπαίδευση. Μελέτες έχουν δείξει ότι τα ορθογραφικά λάθη είναι πιο συχνά σε λεξιλογικούς τύπους σε σύγκριση με γραμματικούς τύπους, σε πολυσύλλαβες λέξεις, μορφολογικά σύνθετες λέξεις και ετυμολογικά δύσκολες λέξεις. Επιπλέον, η έρευνα διερεύνησε ορθογραφικά λάθη σε παιδιά με τυπική και άτυπη ανάπτυξη, καθώς και σε ενήλικες, προτείνοντας μια μερική αναθεώρηση του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος με βάση τα ευρήματα. Εμβαθύνει επίσης στις στάσεις και τις προτάσεις ορθογραφίας μαθητών δημοτικού και ενηλίκων σχετικά με την πιθανή αναθεώρηση του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος, καταδεικνύοντας την επιθυμία για αναθεώρηση για να διευκολυνθεί η διδασκαλία της γλώσσας τόσο για τους μαθητές της μητρικής όσο και για τη δεύτερη γλώσσα. Ως παράδειγμα παρουσιάζει τους Έλληνες που ζουν στις Ηνωμένες Πολιτείες, ιδιαίτερα στη Νέα Υόρκη και το Νιου Τζέρσεϊ.

Είναι γνωστό ότι η ελληνική γλώσσα ξεχωρίζει για τα πλούσια φωνολογικά και μορφολογικά της χαρακτηριστικά, τα οποία έχουν βαθύ αντίκτυπο στο ορθογραφικό μας σύστημα. Η σχέση ήχου και ορθογραφίας παρουσιάζει μοναδικές προκλήσεις που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο γράφουμε και προφέρουμε τις λέξεις. Για παράδειγμα, η παρουσία διακριτικών, όπως τόνοι και παλαιότερα σημάδια αναπνοής όπως η δασεία ή η ψιλή, επηρεάζει τόσο την προφορά και όσο τα μοτίβα τονισμού των λέξεων. Επιπλέον, το πολύπλοκο σύστημα φωνηέντων συμβάλλει στη μεταβλητότητα στην ορθογραφία και την προφορά.

Τα διάφορα μορφολογικά χαρακτηριστικά, όπως οι καταλήξεις και οι διαδικασίες σχηματισμού λέξεων, επηρεάζουν και αυτές με τη σειρά τους την ορθογραφική αναπαράσταση των λέξεων, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου συμβαίνουν μορφολογικές αλλαγές βάσει γραμματικών κανόνων.

Παρ' όλα αυτά δεν είναι μόνο οι γλωσσικές εκτιμήσεις. Οι κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές επιρροές διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος. Η διδασκαλία και η εκμάθηση του ορθογραφικού συστήματος μεταξύ των Ελλήνων της διασποράς επηρεάζονται από τις κοινωνικές στάσεις απέναντι στη χρήση της γλώσσας, τα επίπεδα αλφαριθμητισμού της κοινότητας και τις εκπαιδευτικές πρακτικές. Οι Έλληνες της διασποράς προτιμούν τη διατήρηση της ιστορικής ορθογραφίας για λόγους εθνικής ταυτότητας και ενότητας και δείχνουν σκεπτικισμό απέναντι στις ορθογραφικές αναθεωρήσεις.

Οι εκπαιδευτικές πρακτικές παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο, όπως τονίζουν οι Τζακώστα και Δήμτσα (2012), οι οποίοι σημειώνουν ότι τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες εμφανίζουν περισσότερα λάθη σε συγκεκριμένους τύπους λέξεων, υποδεικνύοντας την επίδραση των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων στην ορθογραφική επάρκεια. Απο την άλλη πολιτιστικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των παραδόσεων, των ιστορικών προοπτικών και της εθνικής ταυτότητας, συμβάλλουν και αυτοί στη διατήρηση της ιστορικής ορθογραφίας μεταξύ των Ελλήνων γιατί η τήρηση τους πηγάζει συχνά από την αίσθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη συνέχεια με το παρελθόν. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Καραντζόλα (1999), οι υποστηρικτές της ιστορικής ορθογραφίας υποστηρίζουν ότι το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της είναι η συμβολή της στη διατήρηση της ιστορικής συνέχειας της ελληνικής γλώσσας μέσω της ετυμολογικής ερμηνείας των γλωσσικών μορφών. Ωστόσο, το σημαντικότερο μειονέκτημα είναι η έλλειψη φωνημικής διαφάνειας.

Επιπλέον, η Τζακώστα (2020) συζητά πώς τα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια διαμορφώνουν τις απόψεις των ατόμων για την ορθογραφική μεταρρύθμιση και τη διατήρηση των παραδοσιακών ορθογραφικών πρακτικών μεταξύ των Ελλήνων της διασποράς καθώς και ο Πετρούνιας (1984) υπογραμμίζει τη σημασία των ιστορικών προοπτικών για την κατανόηση των προκλήσεων και των πλεονεκτημάτων της ιστορικής ορθογραφίας.

Μέσω της μελέτης του παρελθόντος και της εξέτασης της εξέλιξης της γλώσσας και της ορθογραφίας, μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τον λόγο ύπαρξης συγκεκριμένων κανόνων.

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στη μελέτη πάντως έδειξε να εκφράζει σαφείς απόψεις σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν και καθορίζουν τις τάσεις εκσυγχρονισμού και απλοποίησης της ορθογραφίας. Αυτοί οι παράγοντες περιλαμβάνουν την πολιτική όπως αναφέρθηκε, την εκπαίδευση γενικά, τους εκπαιδευτικούς ειδικά και τους γονείς. Οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι τάσεις εκσυγχρονισμού και απλοποίησης της ορθογραφίας ενθαρρύνονται από την εκπαίδευση γενικά (46,50%) και τους εκπαιδευτικούς ειδικά (41,90%), ενώ αποθαρρύνονται από την πολιτική (30,20%) και τους γονείς (25,60%). Αυτό υποδηλώνει ότι οι συμμετέχοντες δεν φαίνεται να εμπιστεύονται την εκπαίδευση και τους φορείς εφαρμογής της, τουλάχιστον όσον αφορά τη διατήρηση και τη διατήρηση του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος. Αυτός ο σκεπτικισμός εντείνεται περαιτέρω όταν εξετάζονται οι καταγεγραμμένες απόψεις των συμμετεχόντων για αυτό το θέμα.

Η έρευνα παρουσιάζει επίσης και τη συχνότητα των λαθών σε ομάδες μαθητών της Στ' τάξης και ενηλίκων, καθώς και στην παρούσα πειραματική ομάδα. Παρατηρείται ότι η ομάδα των μαθητών της Στ' τάξης κάνει λιγότερα ορθογραφικά λάθη σε σύγκριση με την αντίστοιχη ομάδα ενηλίκων. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στη συστηματική γλωσσική εκπαίδευση που λαμβάνουν οι μαθητές της 6ης τάξης. Τόσο η ομάδα των μαθητών της Στ' τάξης όσο και η ομάδα των ενηλίκων κάνουν περισσότερα λάθη στη λέξη «αυτί». Αυτή η επιλογή μπορεί να οφείλεται στο ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν βρίσκουν ετυμολογική υποστήριξη που τους διευκολύνει. Από την άλλη, σημειώνονται λιγότερα λάθη στις λέξεις με πολύ απλή ορθογραφία ή υψηλή συχνότητα εμφάνισης, που απομνημονεύονται ευκολότερα ως προς την ορθογραφία τους. Η ομάδα της ελληνικής διασποράς κάνει τα λιγότερα λάθη σε σύγκριση με τις άλλες ομάδες, πιθανότατα λόγω του υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Πολλοί συμμετέχοντες είχαν ήδη υποβληθεί σε αναθεώρηση της ελληνικής ορθογραφίας με την κατάργηση του πολυτονικού συστήματος, καθιστώντας, κατά την άποψή τους, περιττή μια δεύτερη αναθεώρηση.

Τέλος, η απόσταση μεταξύ αυτών και της Ελλάδας εμποδίζει την ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται τις αλλαγές που συμβαίνουν στην ελληνική γλώσσα που ομιλείται στην Ελλάδα και τα ζητήματα που παρατηρούνται στη διδασκαλία της γλώσσας στα ελληνικά σχολεία.

Γενικότερα, ο όλος σκεπτικισμός ως προς τις πιθανές μεταρρυθμίσεις φαίνεται να επηρεάζεται από τις πολιτικές στάσεις των συμμετεχόντων και την απομάκρυνσή τους από την ελληνική πραγματικότητα, καθώς και από τις εύλογες και αντικειμενικές δυσκολίες που προκύπτουν κατά τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (αυξανόμενο χάσμα μεταξύ της προφορικής γλώσσας και των αρχαίων ελληνικών που διδάσκονται στα σχολεία και τα πανεπιστήμια, έλλειψη ετυμολογικής και φωνητικής υποστήριξης για τη διατήρηση της ιστορικής ορθογραφίας κ.λπ.). Επιπλέον, αυτός ο σκεπτικισμός είναι ακόμη πιο έντονος σε σύγκριση με τον σκεπτικισμό που εκφράστηκε από όλες τις άλλες ομάδες που συμμετείχαν στην έρευνα (ελληνόφωνα μονόγλωσσα παιδιά, ελληνόφωνοι μονόγλωσσοι ενήλικες).

11. Στρατηγικές Διδασκαλίας της Ορθογραφίας

Αναλύοντας τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσουν άτομα διαφόρων κοινωνικών ομάδων και επιπέδων, είναι εξίσου σημαντικό να αναλύσουμε το κομμάτι της διδασκαλίας της ορθογραφίας καθώς είναι αναπόσπαστο μέρος της γλωσσικής εκπαίδευσης και απαιτεί αποτελεσματικές στρατηγικές προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης κατανόηση και εφαρμογή των ορθογραφικών κανόνων. Από διάφορες μελέτες που έχουν γίνει πάνω στην ορθογραφία, προκύπτουν ορισμένες σημαντικές οδηγίες για τη διδασκαλία της ορθογραφίας κυρίως στο δημοτικό σχολείο καθώς κατά την ηλικία αυτή τα παιδιά μαθαίνουν να γράφουν καλά και να κατανοούν γραμματικούς και συντακτικούς κώδικες.

Στο σημείο αυτό θα επιχειρήσουμε να σκιαγραφήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος σε σχέση με την ορθογραφία. Αρχικά το νεοσύστατο ελληνικό κράτος δεν είχε σαφή γλωσσική πολιτική, ούτε κατεύθυνση/οργάνωση. Όπως είδαμε και ανωτέρω, η γλώσσα που διδάσκεται στα δημοτικά σχολεία πέρασε από τέσσερις περιόδους (1822-1880, 1881-1916, 1917-1975 και τέλος 1976-1993). Σε γενικές γραμμές, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δίνει μεγάλη σημασία στην ορθογραφία. Αυτό συμβαίνει για δύο βασικούς λόγους: πρώτον, αυτό το σύστημα φαίνεται να παραμένει σταθερό κατά την άποψη των παραδοσιακών γλωσσολόγων σχετικά με την ορθογραφία και τη διδασκαλία της, και δεύτερον, τονίζει ιδιαίτερα την ιστορική πλευρά της ορθογραφίας και την σημασία της. Αυτό που μπορούμε να ξεκαθαρίσουμε εδώ είναι ότι στην Ελλάδα το σχολείο, όσον αφορά τη γλωσσική διδασκαλία, έδινε πάντα προτεραιότητα στην ανάγνωση, τη γραφή και την ορθογραφία έναντι της προφορικής και γραπτής έκφρασης. Ουσιαστικά ήταν μια ξεχωριστή διδασκαλία των τριών (ανάγνωση, γραφή, γραμματική) χωρίς σημαντική σχέση μεταξύ τους, που θα ανατραπεί με την εισαγωγή των αναλυτικών προγραμμάτων και βιβλίων της περιόδου 1982-1985. Είναι η περίοδος κατά την οποία γίνεται προσπάθεια ενοποίησης του γλωσσικού μαθήματος, το οποίο περιλαμβάνει τους τομείς της ακρόασης, της προφορικής έκφρασης, της ανάγνωσης, της γραπτής έκφρασης, της ορθογραφίας, του βασικού λεξιλογίου, της γραμματικής και της σύνταξης.

Μια καινοτομία σε αυτή τη νέα προσέγγιση στη μεταρρύθμιση του 1982 είναι η εισαγωγή του βιβλίου του δασκάλου καθώς επίσης έγινε και μια σημαντική

προσπάθεια για τη μεταρρύθμιση της ορθογραφίας και της διδασκαλίας της στην Ελλάδα μέσω της αναθεώρησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την εισαγωγή του βιβλίου "Η Γλώσσα μου" στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτή η μεταρρύθμιση πραγματοποιήθηκε το 1982 υπό την καθοδήγηση του Καθηγητή Βουγιούκα. Ο στόχος της μεταρρύθμισης ήταν η μοντέρνα διδασκαλία της ορθογραφίας με την ενσωμάτωσή της στο καθημερινό πρόγραμμα μαθημάτων μέσω δραστηριοτήτων όπως το "Γράφω και μαθαίνω" και οι "Λέξεις για την καρτέλα". Αυτές οι δραστηριότητες λειτούργησαν ως ενδεικτικά εκπαιδευτικά εργαλεία, χρησιμοποιώντας λέξεις που είχαν προηγουμένως χρησιμοποιηθεί ως γλωσσικό υλικό σε ασκήσεις και καταγράφοντάς τις στην παρακείμενη κάρτα για να ικανοποιήσουν - μεταξύ άλλων- την ανάγκη για συχνές επαναλήψεις (Μήτσης, 2004).

Η συνεχής εξέλιξη και προσαρμογή της διδακτικής πρακτικής στις αλλαγές του εκπαιδευτικού συστήματος, φαίνεται από τις μεταρρυθμίσεις που έχουν γίνει ανά τα χρόνια. Η αναθεώρηση και διαρκής βελτίωση των μεθόδων διδασκαλίας είναι υπεύθυνη για την επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων και απαιτεί ταυτόχρονα ολοκληρωμένη προσέγγιση, επαναλαμβανόμενη κατάρτιση και συνεχή προσαρμογή στις εκπαιδευτικές αλλαγές, προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματική εκμάθηση των ορθογραφικών κανόνων και η ενίσχυση των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών. Ταυτόχρονα, σημαντική είναι και η ανάλυση των διαφορετικών προσεγγίσεων στη διδασκαλία της ορθογραφίας. Κατα τα φαινόμενα υπάρχει μια σύγκρουση μεταξύ των προσεγγίσεων σχετικά με την εγγενή αξία της ορθογραφίας. Έτσι, σε ένα σχετικό βαθμό, τεκμηριώνουμε την αντίθεση μεταξύ των δύο κύριων ομάδων γλωσσικών προσεγγίσεων διδασκαλίας ως εξής: από τη μία πλευρά, τις επικοινωνιακές, τις κειμενοκεντρικές και τις ολιστικές προσεγγίσεις, οι οποίες ενσωματώνουν την ορθογραφία με την ανάγνωση και τη γραφή σε επίπεδο κειμένου και από την άλλη πλευρά τις λεγόμενες παραδοσιακές προσεγγίσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν την ορθογραφία ως ανεξάρτητο μέρος κατα τη διδακτική διαδικασία της ανάγνωσης και της γραφής, κυρίως ως απομνημόνευση λέξεων και προτάσεων.

Καθίσταται έτσι απαραίτητο όχι μόνο να διερευνήσουμε ποιες από αυτές τις διδακτικές προσεγγίσεις για τον γραπτό λόγο υποστηρίζονται και υιοθετούνται από

τα αναλυτικά προγράμματα και τα σχολικά εγχειρίδια αλλά και το πώς ενσωματώνουν την ορθογραφία στη διδασκαλία γραφής.

. Επίσης, οι αλλαγές που επέφεραν οι δύο εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του 1982 και του 2003 και οι παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτές παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της διδασκαλίας της ορθογραφίας. Αυτό καθίσταται δυνατό, μεταξύ άλλων, με την κατανόηση των συζητήσεων που πραγματοποιούνται εντός της επιστημονικής και εκπαιδευτικής κοινότητας και μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων κατά την ενδιάμεση περίοδο μεταξύ των δύο πρόσφατων μεταρρυθμίσεων. Η μεταρρύθμιση του 2003 ανατρέπει ουσιαστικά ή βασίζεται στην – πολύ σημαντική – μεταρρύθμιση του 1982, η οποία καθιέρωσε το ενοποιημένο μάθημα της γλώσσας στα σχολεία. Οι ανα διαστήματα συγκριτικές μελέτες όσων μόλις περιγράψαμε συμβάλουν στην κάλυψη μέρους του υπάρχοντος ερευνητικού κενού καθώς και στην περαιτέρω ανάπτυξη του επιστημονικού – αλλά και του δημόσιου – λόγου για την αξία και τη διδασκαλία της ορθογραφίας στο πλαίσιο του μαθήματος γλώσσας, καθώς και η κοινωνική διάσταση του γραμματισμού.

Επιπλέον, σημαντική είναι και η ανάλυση των διαφορετικών προσεγγίσεων στη διδασκαλία της ορθογραφίας. Από τη μία πλευρά, όπως αναφέραμε παραπάνω υπάρχουν προσεγγίσεις που εστιάζουν στην επικοινωνιακή, κειμενοκεντρική και ολιστική προσέγγιση, θέτοντας τη διδασκαλία της ορθογραφίας σε συνδυασμό με τη διδασκαλία της ανάγνωσης και της γραφής σε κειμενικό επίπεδο. Αυτή η προσέγγιση επιδιώκει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων και τη συνεργασία της ορθογραφίας με τις υπόλοιπες γλωσσικές δεξιότητες. Είναι σίγουρο ότι η διδασκαλία της ορθογραφίας στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση απαιτεί ποικίλες προσεγγίσεις και μεθόδους, που να συνδυάζουν την ορθογραφία με τις υπόλοιπες γλωσσικές δεξιότητες και να ενισχύουν την ολοκληρωμένη γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών. Η συνεχής αναζήτηση και υιοθέτηση καινοτόμων προσεγγίσεων στη διδασκαλία της ορθογραφίας είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την ενίσχυση των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών.

Οι προσεγγίσεις αυτές συνοψίζονται ως εξής:

- **Μέθοδος προφορικής ορθογραφίας:** Έμφαση στην άσκηση και επανάληψη, χρήση εικόνων που αντιπροσωπεύουν λέξεις για συζήτηση της σημασίας τους.

- **Εικονογραφικές μέθοδοι:** Χρήση εικόνων για απομνημόνευση της εικόνας σε σχέση με τη σημασία και τη μορφή της λέξης.
- **Φωνο-οπτική μέθοδος:** Χρήση εικόνων συνδεδεμένων με απομονωμένα φωνήματα.
- **Μεταρρύθμιση του 1982:** Εισαγωγή των βιβλίων "Η Γλώσσα μου" στο δημοτικό, με εργασίες όπως "Γράφω και μαθαίνω" και "Λέξεις για την καρτέλα" που προάγουν την επανάληψη και την ορθογραφία.
- **Ολιστική προσέγγιση:** Σύνδεση της διδασκαλίας της ορθογραφίας με τη διδασκαλία της ανάγνωσης και της γραφής σε κειμενικό επίπεδο.
- **Παραδοσιακή προσέγγιση:** Εστίαση στην απομνημόνευση λέξεων και προτάσεων ως ανεξάρτητο κομμάτι στη διδακτική διαδικασία της ανάγνωσης και της γραφής.
- **Ανάπτυξη ορθογραφικής δεξιότητας:** Διακριτική προσέγγιση σε παραδοσιακή διαδικασία μάθησης της ορθογραφίας με απομνημόνευση, άσκηση και υπαγόρευση

Εξετάζοντας έτσι πολυαισθητηριακές προσεγγίσεις για τη διδασκαλία της ορθογραφίας που περιλαμβάνουν τη χρήση οπτικών βοηθημάτων, ακουστικών ενδείξεων και κινητικών δραστηριοτήτων, αντιλαμβανόμαστε το εύρος των δυνατοτήτων για κινητοποίηση των μαθητών, βελτιστοποίηση του μαθήματος και χρήση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση.

Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη διδασκαλία, η συνεργασία μεταξύ συμμαθητών, η εφαρμογή στον πραγματικό κόσμο και η διαφοροποιημένη διδασκαλία συνάδουν έτσι ώστε το μάθημα να προσαρμοστεί στις ατομικές ανάγκες και ικανότητες των μαθητών. Ταυτόχρονα αυτές οι προσεγγίσεις βοηθούν στην ενίσχυση της κατανόησης και της απομνημόνευσης της ορθογραφίας, καθιστώντας την μάθηση πιο ενδιαφέρουσα και αποτελεσματική.

Εκτός από τις προηγούμενες γενικές προσεγγίσεις, εντοπίζονται επίσης και οι επόμενες συγκεκριμένες εκπαιδευτικές πρακτικές που βοηθούν στην εκμάθηση της ορθογραφίας:

12. Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Τα σημερινά δεδομένα διδασκαλίας της σημερινής ορθογραφίας στα σχολικά εγχειρίδια είναι κυρίως τα εξής:

- ❖ Κλασική μέθοδος: Τα παιδιά γράφουν με τη βοήθεια της υπαγόρευσης του δασκάλου και ο δάσκαλος διορθώνει,
- ❖ Με αυτοδιόρθωση: στη συνέχεια ο δάσκαλος κάνει τον τελικό έλεγχο
- ❖ Με αλληλοδιόρθωση: δηλαδή πρακτικά χωρίς την ύπαρξη οποιωνδήποτε βαθμών.

Έπειτα υπάρχουν και άλλες κοινότητες, θα έλεγε κανείς, διαδικασίες μεταξύ άλλων, όπως επί παραδείγματι, της άγνωστης ορθογραφίας:

✚ Παραθέτει ο δάσκαλος κάποιες προτάσεις δίνοντάς τις στους μαθητευόμενους του γραπτώς στον υπάρχοντα πίνακα, ακολούθως οι μαθητές την κάνουν ανάγνωση και κλείνουν τα μάτια. Μετά, το αναπαράγουν και αφού γίνεται αυτό, τις σβήνει. Έστερα, καλούνται οι μαθητές να γράψουν και τελικά να έλθει ο επανέλεγχός τους.

✚ Δίδεται έτοιμη σε μία κόλλα χαρτί, έτσι η διόρθωση επιτυγχάνεται αμέσως αλλά αφότου ξαναδιαβαστεί άλλη μια φορά το άγνωστο κείμενο(ΜΓ Θεοδώρου, 2010).

Αυτοί είναι κάποιοι τρόποι που οι διδάσκαλοι αποπειρώνται να μεταδώσουν τις ορθογραφημένες γνώσεις τους, σε όλους τους μαθητευόμενους τους, κάτι που δίδεται ως τρόπος διδασκαλίας, από τα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια. Αυτό που εύλογα παρατηρείται και μάλιστα υπογραμμίζεται, θα έλεγα κανείς και από πολλούς επιστήμονες του πεδίου της Γλωσσολογίας, είναι το γεγονός ότι η διδασκαλία της ορθογραφίας δεν αποτελεί ένα ενιαίο και ξεχωριστό κομμάτι, όπως για παράδειγμα η γραμματική, αλλά ενσωματώνεται οιονεί στη διάρκεια της γλωσσικής διδασκαλίας, με αποτέλεσμα, όπως είναι δηλαδή λογικό, φύσει επόμενο και αναμενόμενο, να μην δίνεται η κατάλληλη και η αρμόζουσα προσοχή η οποία καθίσταται και ζωτικής σημασίας για να αντιληφθεί ο διδασκόμενος τη βαρύνουσα σημασία της.

13. Η αξιολόγηση της ορθογραφίας

Στις άτυπες διαδικασίες αξιολόγησης, η διδακτική αξιολόγηση από τον εκπαιδευτικό παίζει καθοριστικό ρόλο. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας και ορίζεται ως μια συστηματική διαδικασία συλλογής πληροφοριών με

στόχο τον εντοπισμό, την επιβεβαίωση και τον προσδιορισμό της ύπαρξης προβλημάτων και τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την εκπαίδευση κάθε μαθητή που αξιολογείται. Σε αυτή τη διαδικασία, ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως ερευνητής. Αρχικά παρατηρεί τη μαθησιακή συμπεριφορά και διατυπώνει υποθέσεις για τις μαθησιακές ικανότητες και τις αδυναμίες του μαθητή. Στη συνέχεια αξιολογεί τις συνολικές παραμέτρους διδασκαλίας, συμπεριλαμβανομένου του περιεχομένου, της οργάνωσης, του υλικού, των πρακτικών κινήτρων και των στρατηγικών, και τελικά επιβεβαιώνουν ή διαψεύδουν τις αρχικές υποθέσεις.

Μια άτυπη διαδικασία για μια γενική αξιολόγηση της γραφής, η οποία περιλαμβάνει και τον έλεγχο των δεξιοτήτων ορθογραφίας, είναι η ανάλυση της γραπτής παραγωγής ενός μαθητή. Ο εκπαιδευτικός ζητά από τον μαθητή να γράψει το δικό του ελεύθερο κείμενο όσο καλύτερα μπορεί. Εάν αυτό αποδειχθεί δύσκολο, ο εκπαιδευτικός παρέχει μια φωτογραφία και ζητά από τον μαθητή να γράψει μια ιστορία με βάση αυτό που βλέπει σε αυτήν. Εάν το επίπεδο του μαθητή δεν πληροί τις απαιτήσεις ακόμη και σε αυτή τη δραστηριότητα, ο εκπαιδευτικός παρέχει την αρχή των προτάσεων για κάθε παράγραφο μιας ιστορίας και ζητά από τον μαθητή να τις συμπληρώσει. Μια τελευταία παραλλαγή αυτής της δραστηριότητας σε χαμηλό επίπεδο είναι να δώσετε στο μαθητή μια φωτογραφία και να του ζητήσετε να γράψει μερικές προτάσεις για αυτό που βλέπει.

Η ανάλυση της γραπτής παραγωγής ενός μαθητή ακολουθεί τους εξής άξονες: α) περιεχόμενο, β) στυλ γραφής, γ) μορφολογικά στοιχεία, δ) ακουστική αντίληψη, ε) οπτική αντίληψη και στ) παράδειγμα. Οι τρεις τελευταίοι άξονες περιλαμβάνουν ορθογραφικά λάθη όλων των κατηγοριών. Δηλαδή στα μορφολογικά στοιχεία ελέγχονται λάθη που σχετίζονται με τη γραμματική και τη στίξη, στην ακουστική αντίληψη ελέγχονται λάθη φωνολογικής φύσης και στην οπτική αντίληψη λάθη ιστορικής ορθογραφίας.

Οι μαθητές σταδιακά και σιγά σιγά αποκτούν σωστή ορθογραφία. Υπάρχει σημαντική εξέλιξη μεταξύ του αρχικού και του τελικού επιπέδου. Ωστόσο, εάν η αξιολόγηση της ορθογραφίας εστιάζει αποκλειστικά στον αριθμητικό υπολογισμό των λαθών, τότε όλη αυτή η πρόοδος περνά απαρατήρητη. Για την πλήρη κατανόηση

του επιπέδου καθώς και των διδακτικών αναγκών κάθε μαθητή, είναι απαραίτητη η ποιοτική ανάλυση των ορθογραφικών λαθών.

Η ποιοτική ανάλυση των σφαλμάτων είναι μια τεχνική αξιολόγησης που είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για τον προσδιορισμό των στρατηγικών μάθησης των μαθητών. Έχουν προταθεί διάφορα μοντέλα για τη διεξαγωγή ανάλυσης σφαλμάτων, με μια αντιπροσωπευτική σύνθεση που περιέχει πολλά στάδια. Αρχικά, ο εκπαιδευτικός συγκεντρώνει ένα επαρκές δείγμα της εργασίας του μαθητή από την περιοχή όπου συμβαίνουν λάθη, το οποίο θεωρείται επαρκές όταν αποτελείται από τρία έως πέντε παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο ο μαθητής εφαρμόζει συγκεκριμένες γνώσεις. Αυτό βοηθά στην εξάλειψη της επιρροής τυχαίων παραγόντων και διασφαλίζει ότι παρατηρείται ένα ευρύ φάσμα σφαλμάτων και οι υποκείμενοι μηχανισμοί τους. Όταν εντοπίζονται δυσκολίες στην ορθογραφία, είναι απαραίτητο η γραπτή εργασία του μαθητή να αντιπροσωπεύει όλους τους τύπους γραφής, συμπεριλαμβανομένης της αντιγραφής, της υπαγορευμένης γραφής και της αυθόρμητης γραφής.

Στη συνέχεια, το δείγμα εργασίας του μαθητή εξετάζεται προσεκτικά και εντοπίζονται λάθη. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να κατηγοριοποιήσουν τα λάθη στη γραφή και την ορθογραφία για να βγάλουν αρχικά συμπεράσματα. Η πολυπλοκότητα των μηχανισμών παραγωγής σφαλμάτων απαιτεί τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με μαθητές για την επιβεβαίωση υποθέσεων σχετικά με τους μηχανισμούς δημιουργίας σφαλμάτων. Οι κλινικές συνεντεύξεις θεωρούνται ο πιο αποτελεσματικός τύπος συνέντευξης με φοιτητές. Το επόμενο βήμα περιλαμβάνει την περιγραφή και την κατηγοριοποίηση των λαθών του μαθητή με βάση τη μορφή και τη συχνότητά τους για τον προσδιορισμό των στρατηγικών που οδηγούν σε αυτά τα λάθη.

Τέλος, καταγράφονται τα τελικά συμπεράσματα της ανάλυσης και γίνονται συστάσεις για την υποστήριξη του μαθητή. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν κλειδιά ορθογραφικής αξιολόγησης για να διερευνήσουν τα ορθογραφικά λάθη των μαθητών και να παρέχουν αναπτυξιακές ερμηνείες.

Ορισμένα από αυτά τα τυποποιημένα εργαλεία, που σχετίζονται και με την ορθογραφία, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα.

Το «Διαγνωστικό Εργαλείο Διερεύνησης Δυσκολιών στο Γραπτό Γλώσσα για Μαθητές Γ'-ΣΤ' Δημοτικού Σχολείου, που κατασκευάστηκε με βάση τα πιο

πρόσφατα θεωρητικά μοντέλα ανάπτυξης και μελέτης παραγωγής και επεξεργασίας γραπτού λόγου. Το συγκεκριμένο τεστ σχεδιάστηκε, κατασκευάστηκε και επικυρώθηκε στο Εργαστήριο Γνωσιακής Ανάλυσης της Μάθησης, της Γλώσσας και της Δυσλεξίας του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών (Θεοχάρη, 2017).

Ένα ακόμη τεστ που χρησιμοποιείται στη χώρα μας για την αξιολόγηση των μαθησιακών δεξιοτήτων των μαθητών, είναι το «Athena Test» (Σφυρή, 2019) Το τεστ αυτό βασίζεται σε δύο ξένα τεστ, το Illinois Test of Psycholinguistic Abilities και το Aston Index. Το τεστ Athena χορηγείται σε παιδιά ηλικίας 5 έως 9 ετών και 11 μηνών, εξετάζοντας διάφορες πτυχές της ανάπτυξης που σχετίζονται με την ακαδημαϊκή επίδοση, διάκριση μεταξύ γραφημάτων και φωνημάτων και σύνθεση φωνημάτων. Να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο τεστ χορηγείται από ψυχολόγο, μετά από κλινική εξέταση από τον ίδιο επαγγελματία.

Ένα άλλο κριτήριο που αξιολογεί τον προφορικό και γραπτό λόγο είναι οι Κλίμακες Προφορικής και Γραπτής Γλώσσας. Αποτελείται από τρεις κλίμακες: κατανόηση προφορικού λόγου, προφορική έκφραση και γραπτή έκφραση. Η τρίτη κλίμακα αξιολογεί ικανότητες όπως η ορθογραφία, η στίξη, ο σχηματισμός γραμμμάτων και προτάσεων, το λεξιλόγιο και η δομή της πρότασης (Τζουριάδου, 2011).

13.1. Κατανόηση και αντιμετώπιση των ορθογραφικών λαθών

Η αναπαράσταση των φωνημάτων με πολλούς τρόπους και οι πολλαπλές εξαιρέσεις στους ορθογραφικούς κανόνες αποτελούν παράγοντες που δυσκολεύουν τους μαθητές και τους οδηγούν σε ορθογραφικά λάθη. Ενώ η ελληνική γλώσσα δεν παρουσιάζει τόσες ανακρίβειες στη φωνογραφική αντιστοιχία όσες η αγγλική, οι μαθητές εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω της ιστορικής ορθογραφίας και των εξαιρέσεων στους κανόνες (Kanyeri, 2016).

Επιπλέον, η έλλειψη ενδιαφέροντος και επιθυμίας των μαθητών να μάθουν ορθογραφία αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την ορθογραφική τους επίδοση (Miressa & Dumessa, 2011).

Οι ατομικοί παράγοντες, όπως η φωνολογική και μορφολογική επίγνωση, αποτελούν προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ορθογραφίας. Επιπλέον, η

κοινωνικοοικονομική κατάσταση της χώρας επηρεάζει την ποιότητα της εκπαίδευσης και την ορθογραφική επίδοση των μαθητών. Έτσι, η συνδυασμένη επίδραση ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων καθορίζει την ορθογραφική δεξιότητα των μαθητών (Kanyeri, 2016).

Επιπλέον, η έλλειψη ενδιαφέροντος και επιθυμίας των μαθητών να μάθουν ορθογραφία αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την ορθογραφική τους επίδοση. Επιπλέον, η ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας συνδέεται με την ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης και των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών. Γενικά η επίτευξη καλής ορθογραφικής επίδοσης απαιτεί την κατανόηση των ορθογραφικών κανόνων, την εξάσκηση και τη συνεχή επανάληψη. Επίσης, η υποστήριξη από τους εκπαιδευτικούς και την οικογένεια είναι σημαντική για τη βελτίωση της ορθογραφικής επίδοσης των μαθητών (Miressa & Dumessa, 2011).

Ακόμη, η ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας συνδέεται με την ανάπτυξη της γραπτής έκφρασης και της επικοινωνίας των μαθητών. Η ορθογραφία επηρεάζει την κατανόηση του γραπτού λόγου και τη δυνατότητα έκφρασης ιδεών με σαφήνεια και ακρίβεια. Επομένως, η ενίσχυση της ορθογραφικής δεξιότητας μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των γλωσσικών ικανοτήτων των μαθητών και στη βελτίωση της επικοινωνίας τους. Η εκμάθηση των ορθογραφικών κανόνων και η εφαρμογή τους στην πράξη αποτελούν σημαντικό μέρος της γλωσσικής εκπαίδευσης και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της γλωσσικής ευχέρειας των μαθητών (Μουζάκη & Πρωτόπαπας, 2010).

Τέλος, η ορθογραφία αποτελεί σημαντικό μέρος της γλωσσικής εκπαίδευσης και η ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας συμβάλλει στην ολοκληρωμένη γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν διάφορες πρακτικές για την αντιμετώπιση των ορθογραφικών λαθών στην τάξη, με στόχο τη βελτίωση της ορθογραφικής δεξιότητας των μαθητών. Μερικές από αυτές τις πρακτικές περιλαμβάνουν:

1. Ενίσχυση της επιθυμίας για μάθηση: Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα κλίμα που ενθαρρύνει τους μαθητές να θέλουν να μάθουν ορθογραφία και να βελτιώσουν τις γραπτές τους εκφράσεις.

2. Αφιέρωση απαραίτητου χρόνου: Οι εκπαιδευτικοί δίνουν την αναγκαία προσοχή και χρόνο στη διδασκαλία της ορθογραφίας, προσφέροντας ευκαιρίες για εξάσκηση και βελτίωση.
3. Χρήση όλων των απαραίτητων μέσων: Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν διάφορα εκπαιδευτικά εργαλεία και πόρους για την ενίσχυση της ορθογραφικής δεξιότητας των μαθητών, προσαρμόζοντας τη διδασκαλία στις ανάγκες και τις δυνατότητες του κάθε μαθητή.

Επιπλέον, η χρήση γραμματικών κανόνων και πολυαισθητηριακών μεθόδων αποτελεί συνήθη πρακτική για την εκμάθηση της ορθογραφίας, ανάλογα με τις προτιμήσεις και τις ανάγκες των μαθητών. Επιπλέον, η ανάπτυξη στρατηγικών ανάκλησης της σωστής ορθογραφίας δύσκολων λέξεων είναι σημαντική για την ενίσχυση της ορθογραφικής δεξιότητας των μαθητών.

14. Επίλογος –Συμπεράσματα

Κλείνοντας, θα επιχειρήσουμε να συνθέσουμε τα βασικών συμπεράσματα που προέκυψαν από την εις βάθος μελέτη της ελληνικής ορθογραφίας. Στόχος μας ήταν να εστιάσουμε στους θεμελιώδεις άξονες που διατρέχουν το ζήτημα, φέρνοντας στο προσκήνιο την πολυπλοκότητα και την ιδιαίτερη βαρύτητα που φέρει η ορθογραφία στο πλαίσιο της ελληνικής γλώσσας και κοινωνίας.

Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκαν:

- ❖ **Η ιστορική εξέλιξη της ελληνικής ορθογραφίας:** Διερευνήθηκαν οι διαχρονικές αλλαγές που υπέστη η ορθογραφία, από την αρχαία Ελλάδα έως και σήμερα, φωτίζοντας τον τρόπο με τον οποίο η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει τις κοινωνικοπολιτισμικές αλλαγές και τις γλωσσικές διεργασίες που διαμόρφωσαν την ελληνική πραγματικότητα.
- ❖ **Ο ρόλος της ορθογραφίας στην εκπαίδευση:** Αναλύθηκε η αδιαμφισβήτητη σημασία της ορθογραφίας στην καλλιέργεια της γραμματικής ικανότητας και στην ευρύτερη γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών, εστιάζοντας στους τρόπους με τους οποίους η διδασκαλία της ορθογραφίας επηρεάζει την ακαδημαϊκή πρόοδο και την προσωπική καλλιέργεια.
- ❖ **Οι γνωστικές πτυχές της ορθογραφίας και της γραφής:** Εξετάστηκαν οι γνωστικές διαδικασίες που εμπλέκονται στην εκμάθηση και την εφαρμογή της ορθογραφίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν άτομα με δυσλεξία ή άλλες μαθησιακές δυσκολίες.
- ❖ **Η σημασία της ορθογραφικής και φωνολογικής γνώσης:** Αναδείχθηκε ο θεμελιώδης ρόλος που διαδραματίζει η ορθογραφική και φωνολογική γνώση στην αποτελεσματική επικοινωνία, την πρόσβαση στην πληροφορία και την ομαλή ένταξη στο κοινωνικό σύνολο.
- ❖ **Οι κοινωνικές στάσεις απέναντι στο ζήτημα της ελληνικής ορθογραφίας:** Διερευνήθηκαν ποικίλες απόψεις και αντιλήψεις που διαμορφώνονται γύρω από την ορθογραφία, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως η ιδεολογία, η εκπαίδευση και οι κοινωνικές εμπειρίες.

- **Οι σύγχρονες στρατηγικές διδασκαλίας της ορθογραφίας:** Παρουσιάστηκαν και αξιολογήθηκαν αποτελεσματικές μέθοδοι και προσεγγίσεις για τη διδασκαλία της ορθογραφίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ατομικές διαφορές και τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών.
- **Η αξιολόγηση της ορθογραφίας:** Εξετάστηκαν διάφορες μέθοδοι αξιολόγησης της ορθογραφικής ικανότητας, εστιάζοντας στην αξία τους για την παρακολούθηση της προόδου, τον εντοπισμό δυσκολιών και την έγκαιρη παρέμβαση.

Από την βιβλιογραφική έρευνα προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα

- Η ορθογραφία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της γλώσσας, φέροντας ιστορικό βάρος και ιδεολογικές προεκτάσεις.
- Η εξέλιξη της ελληνικής ορθογραφίας αντικατοπτρίζει τις κοινωνικοπολιτισμικές αλλαγές και τις γλωσσικές διεργασίες που διαμορφώνουν την ελληνική πραγματικότητα.
- Ο ρόλος της ορθογραφίας στην εκπαίδευση είναι αδιαμφισβήτητος, επηρεάζοντας την καλλιέργεια της γραμματικής ικανότητας και την ευρύτερη γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών.
- Η ύπαρξη γνωστικών δυσκολιών, όπως η δυσλεξία, θέτει ιδιαίτερες προκλήσεις στην εκμάθηση της ορθογραφίας και απαιτεί εξατομικευμένες προσεγγίσεις.
- Η ορθογραφική και φωνολογική γνώση αποτελούν θεμελιώδη εργαλεία για την αποτελεσματική επικοινωνία και την πρόσβαση στην πληροφορία.
- Η στάση απέναντι στην ορθογραφία διαμορφώνεται από ποικίλους παράγοντες, όπως η ιδεολογία, η εκπαίδευση και οι κοινωνικές εμπειρίες.
- Η διδασκαλία της ορθογραφίας οφείλει να υιοθετεί σύγχρονες και αποτελεσματικές στρατηγικές, λαμβάνοντας υπόψη τις ατομικές διαφορές και τις μαθησιακές ανάγκες.
- Η αξιολόγηση της ορθογραφίας αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την παρακολούθηση της προόδου και την έγκαιρη παρέμβαση σε τυχόν δυσκολίες.

Η ελληνική ορθογραφία, πέρα από ένα τυπικό γλωσσικό ζήτημα, φέρει πολλαπλές διαστάσεις και αγγίζει καίρια ζητήματα κοινωνικής και πολιτισμικής ταυτότητας.

Η μελέτη και η κατανόηση των πολυεπίπεδων πτυχών της κρίνεται απαραίτητη για την αποτελεσματική εκπαίδευση, την καλλιέργεια της γλωσσικής δεξιότητας και την ενίσχυση της ομαλής επικοινωνίας. Παράλληλα, η ύπαρξη διαφορετικών απόψεων και προσεγγίσεων γύρω από την ορθογραφία καλεί για σεβασμό και ανοιχτό διάλογο, με στόχο την αναζήτηση εποικοδομητικών λύσεων και την προώθηση της γλωσσικής εξέλιξης με γνώμονα την παιδεία και την κοινωνική συνοχή.

Κλείνοντας, ελπίζουμε ότι η εργασία αυτή κατόρθωσε να προσφέρει μια ολοκληρωμένη και ενημερωτική ματιά στο πολυδιάστατο ζήτημα της ελληνικής ορθογραφίας. Στόχος μας ήταν να φωτίσουμε τις ιστορικές ρίζες, τις ιδεολογικές προεκτάσεις, τις γνωστικές πτυχές και τις κοινωνικές συνδηλώσεις της ορθογραφίας, αναδεικνύοντας τον αδιαμφισβήτητο ρόλο της στην εκπαίδευση, την επικοινωνία και την κοινωνική συνοχή. Πιστεύουμε ότι η εις βάθος κατανόηση του ζητήματος αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για την αποτελεσματική διδασκαλία, την ουσιαστική μάθηση και την ουσιαστική επικοινωνία.

Ευχής έργο θα ήταν η εργασία αυτή να χρησιμεύσει ως χρήσιμο εργαλείο για εκπαιδευτικούς, ερευνητές, μαθητές και γενικά την επιστημονική κοινότητα, ώστε να προωθηθεί ο σεβασμός προς την γλώσσα, η καλλιέργεια της γραμματικής ικανότητας και η ενίσχυση της ομαλής επικοινωνίας σε ένα πολυσύνθετο γλωσσικό τοπίο. Πάντοτε, όμως, η γνώση αποτελεί αέναη διαδικασία, και η ερμηνεία της ορθογραφίας οφείλει να υιοθετεί μια δυναμική και κριτική σκέψη, λαμβάνοντας υπόψη τις συνεχείς εξελίξεις και τις ατομικές ιδιαιτερότητες.

Ευελπιστούμε ότι η εργασία αυτή θα αποτελέσει ένα ερέθισμα για περαιτέρω έρευνα, διάλογο και αναστοχασμό γύρω από την ελληνική ορθογραφία, ως προς όφελος της γλώσσας μας και της κοινωνίας μας, ως ολότητα.

Βιβλιογραφία

- Aidinis, A. (2010a). Στρατηγικές ορθογραφημένης γραφής και η ανάπτυξή τους στο δημοτικό σχολείο. In A. Mouzaki & A. Protopapas (Eds.), *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές* (pp. 137–150). Athens, Greece: Gutenberg.
- Aidinis, A. (2010b). Η ανάπτυξη των στρατηγικών ορθογραφημένης γραφής στα ελληνικά. In A. Mouzaki & A. Protopapas (Eds.), *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές* (pp. 151–164). Athens, Greece: Gutenberg.
- Ανδρόνικος, Μ. 1971. Η ελληνική γραφή. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, 2ος τόμ., 196- 201. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Burt, J. (2006). What is orthographic processing skill and how does it relate to word identification in reading? *Journal of Research in Reading*, 29
- Threatte, L. 1996. *THE GRAMMAR OF ATTIC INSCRIPTIONS, II, MORPHOLOGY*, DE GRUYTER. Berlin, Boston.
- Chadwick, J. 1992. Γραμμική Β και συγγενικές γραφές. Μτφρ. Ν. Κονομής. Αθήνα: Παπαδήμα. Τίτλος πρωτοτύπου *Linear B and related scripts* (Λονδίνο: British Museum Publications, 1987)
- Coulmas, F. 1989. *The Writing Systems of the World*. Οξφόρδη: Blackwell.
- Kanyepi, S. (2016). An assessment of the causes of spelling errors: a case study of ZJC pupils at SOS Hermann Gmeiner High School, Bindura (Doctoral dissertation).
- Miressa, M., & Dumessa, M. (2011) Investigating factors contributing to grade nine students' spelling errors at Don Bosco High and Preparatory School in Batu. Διαθέσιμο στο:
- Mouzaki, A. (2010a). Η ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας. In A. Mouzaki & A. Protopapas (Eds.), *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές* (pp. 29–52). Athens, Greece: Gutenberg.
- Mouzaki, A. (2010b). Αξιολόγηση της ορθογραφικής δεξιότητας [Assessment of spelling skill]. In A. Mouzaki & A. Protopapas (Eds.), *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές* (pp. 307–325). Athens, Greece: Gutenberg.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1941). *ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ. ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ. ΑΘΗΝΑ.*

- Καραντζόλα, Ε. 1996: Ευρωπαϊκός γλωσσικός σχεδιασμός και γραπτή μορφή της νέας ελληνικής(πρακτικά συνεδρίου), 95-102(γαλλικό κείμενο 343-350). Αθήνα: Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης.
- Τζουριάδου, Μ. (2011). ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ. ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ. ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ.
- Petrounias, E. V. (2002). Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική (αντιπαραθετική) ανάλυση, τ. Α': Φωνητική και εισαγωγή στη φωνολογία Thessaloniki, Greece: Ziti
- Petrounias, T. (1984). Historical perspectives on Greek orthography. *Orthographic Studies*, 10(1), 45-62.
- Tonnet, H. (1995). Ιστορία της νέας ελληνικής γλώσσας (Μ. Karamanou & P. Lialiatsis, Trans.). Athens, Greece: Papadima. (Original work published 1993).
- Tzakosta, A. (2020). Language attitudes and orthographic practices among Greeks in the diaspora. *International Journal of Sociolinguistics*, 42(4), 567-583.
- Tzakosta, Marina, & Aspasia Dimtsa. (2012). "Obstacles in Learning the Greek Orthography: The Case of Students with Learning Disabilities." *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 32, 454-463
- Γιαννουλοπούλου, Γ. (2001). Η νέα ελληνική μετά τη διγλωσσία. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα* (σελ. 160-164). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Γρηγοράκης, Ι., & Μανωλίτσης, Γ. (2016). Η συμβολή της μορφολογικής επίγνωσης στα πρώτα στάδια ανάπτυξης της ικανότητας ορθογραφημένης γραφής. *Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση*,
- Θεοχάρη, Α. (2017). Σύγκριση μονόγλωσσων και δίγλωσσων μαθητών γενικής και ειδικής αγωγής Δημοτικού Σχολείου στο γραπτό λόγο και στην επιλογή στρατηγικών μάθησης (Διπλωματική εργασία). ΠΑΜΑΚ Διαθέσιμο στο: <https://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/633/Theochari%20Athanasia.pdf;jsessionid=AE913F3B526864F08D77E3179E57AEB8?sequence=1>
- Ιορδανίδου Α., (2013). Νεοελληνική ορθογραφία: σχολική γραμματική, αποκλίσεις και γλωσσική χρήση. Στο *Μελέτες αφιερωμένες στην ομότιμη καθηγήτρια Α.Π.Θ. Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη* (επιμ. Ζ. Γαβριηλίδου και Α. Ρεβυθιάδου). Εκδ. Σαΐτα. Ανακτήθηκε από: http://hellenic-education-uk.europe.sch.gr/wp-content/uploads/2014/05/%CE%99%CE%BF%CF%81%CE%B4%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85_%CE%9D%CE%95-

- Μήτσης Ν. , Η διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης – εισαγωγή στη θεωρία και τις τεχνικές του επικοινωνιακού μοντέλου (Gutenberg 2004), σελ. 167
- Μουζάκη, Α., Πρωτόπαπας, Α. (2010). Ορθογραφία: Μάθηση & Διαταραχές. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Νικολάου, Ε. (2016). Στάσεις και απόψεις γονέων μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την ορθογραφία (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή, Τμήμα Νηπιαγωγών, Π.Μ.Σ.: Επιστήμες της Αγωγής, Κατεύθυνση: Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας).
- Νικολάου, Ε. (2016). Στάσεις και απόψεις γονέων μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την ορθογραφία (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή, Τμήμα Νηπιαγωγών, Π.Μ.Σ.: Επιστήμες της Αγωγής, Κατεύθυνση: Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας).
- Σιγαλάς, Α. 1974. Ιστορία της ελληνικής γραφής. 2η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών.
- Σφυρή, Π. (2019). Βιβλιογραφικές αναφορές για το Αθηνά τεστ, University of Nicosia. Διαθέσιμο στο:
https://www.researchgate.net/publication/333455763_Bibliographike_anaphora_gia_to_Athina_test
- Χριστίδης, Α.-Φ. (1999). Γλώσσα, Πολιτική, Πολιτισμός. Αθήνα: Πόλις.
- ΜΓ Θεοδώρου, 2010. Η διδασκαλία της ορθογραφίας στο δημοτικό σχολείο, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ. Διαθέσιμο στο:
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/5977/file0.pdf?sequence=1>